ВЯ́ЖУЩИЙ 1. *прич.* бәйләүсе, бәйләп тороусы; 2. *прил.* ҡурыштыра (*йәки* бөрөштөрә) торған, (теш) ҡамаштырған; **вя́жущее лека́рство** бөрөштөрә торған дарыу; **вя́жущий вкус** теш ҡамаштырған тәм.

ВЯЗ *м.* ҡарама.

ВЯЗА́ЛЬНЫЙ *прил.* бәйләү; **вяза́льная маши́на** бәйләү машинаһы.

ВЯЗА́ЛЬЩИК *м.* бәйләүсе.

ВЯЗА́ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **вяза́льщик.**

ВЯЗА́НИЕ *с.* 1. *см.* **вяза́ть** 1, 3; 2. (*вещь, которая вяжется или связана*) бәйләм эш (*йәки* әйбер).

ВЯЗА́НКА *ж.* бәйләм, ҡосаҡ.

ВЯ́ЗАНЫЙ *прил.* бәйләнгән, бәйләм, бәйләп эшләнгән; **вя́заные чулки́** бәйләм ойоҡ.

ВЯЗА́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* бәйләү; **вяза́ть снопы́** көлтә бәйләү; **вяза́ть ко́фту** кофта бәйләү; 2. *безл. без доп.* (*быть вяжущим*) ҡамаштырыу, ҡурыштырыу, бөрөштөрөү; **от зелёного я́блока вя́жет во рту** бешмәгән алма ауыҙҙы ҡурыштыра; 3. *что, тех.* (*скреплять*) беркетеү; **вяза́ть кирпичи́ цеме́нтом** кирбестәрҙе цемент менән беркетеү.

ВЯЗА́ТЬСЯ *несов. страд. к* **вяза́ть;** ◇ **не вя́жется** көйө юҡ, рәте юҡ.

ВЯ́ЗКА *ж.* 1. *см.* **вяза́ть** 1, 3; **вя́зка сно-по́в** көлтә бәйләү; 2. *обл.* (*то, чем связывают*) бау, бәй.

ВЯ́ЗКИЙ *прил.* 1. (*клейкий*) йәбешкәк, үҙле, һуҙылыусан; һыҡы, епшек (*о снеге*); **вя́зкая гли́на** үҙле балсыҡ; 2. батҡыл, төпкә тартҡан; **вя́зкое дно реки́** йылғаның төбө батҡыл.

ВЯ́ЗНУТЬ *несов.* батыу, батҡылға төшөү.

ВЯ́ЛЕНЫЙ *прил.* ҡаҡлаған; **вя́леная ры́ба** ҡаҡлаған балыҡ.

ВЯ́ЛИТЬ *несов. что* ҡаҡлау.

ВЯ́ЛИТЬСЯ *несов.* 1. ҡаҡланыу; 2. *страд. к* **вя́лить.**

ВЯ́ЛОСТЬ *ж.* һүлпәнлек, һүрәнлек.

ВЯ́ЛЫЙ *прил.* һүлпән, һүрән, дәртһеҙ, шиңгән, һалпы, мүкшегән, бәлтерәгән.

ВЯ́НУТЬ *несов. прям. и перен.* һулыу, шиңеү; ◇ **у́ши вя́нут** тыңлар хәл юҡ, тыңларға оят.

ВЯ́ХИРЬ *м. зоол.* әберсен.

ВЯ́ЩИЙ *прил. книжн. уст.* өлкәнерәк, ҙурыраҡ, көслөрәк.

Г

ГА *с. нескл.* га («*гектар*» *һүҙенең ҡыҫҡартмаһы*).

ГАБАРДИ́Н *м.* габардин (*йөн туҡыма*).

ГАБАРДИ́НОВЫЙ *прил.* габардин; **габарди́новый костю́м** габардин костюм.

ГАБАРИ́Т *м.* габарит (1. *машина, вагон һәм башҡа шуның кеүек нәмәләрҙең тышҡы күренешенең һыҙмаһы, күләме, ҙурлығы;* 2. *ж.-д. тимер юл линияһы буйында бер ниндәй ҙә ҡоролош төҙәргә рөхсәт ителмәй торған аралыҡ*).

ГА́ВАНЬ *ж.* гавань (*диңгеҙ, океан, йылға яры буйында караптар туҡтау һәм тороу өсөн эшләнгән урын*).

ГА́ГА *ж. зоол.* гага (*ҡош*).

ГАГА́РА *ж. зоол.* гагара (*ҡош*).

ГАГАУ́З *м.* гагауз.

ГАГАУ́ЗКА *ж.* гагауз ҡатын-ҡыҙы.

ГАГАУ́ЗСКИЙ *прил.* гагауз; **гагау́зский язы́к** гагауз теле.

ГАГАУ́ЗЫ *мн.* гагауздар.

ГАГА́ЧИЙ *прил.* гага; **гага́чий пух** гага мамығы.

ГАДА́ЛКА *ж.* күрәҙә, күрәҙәсе, фалсы (*ҡатын-ҡыҙ*).

ГАДА́НИЕ *с. см.* **гада́ть.**

ГАДА́ТЬ *несов.* 1. (*предсказывать*) күрәҙәлек итеү, фал асыу, ноҡот һалыу, кәрт һалыу; 2. (*предполага́ть*) юрау, самалау, фараз итеү; ◇ **гада́ть на кофе́йной гу́ще** күрәҙәлек итеү.

ГА́ДИНА *ж. бран.* ерәнгес, ҡәбәхәт, хәшәрәт (*кеше*).

ГА́ДИТЬ *несов.* 1. *разг.* (*испражняться — о животных*) бысратыу, шаҡшылау; 2. *кому, прост.* (*вредить*) бысраҡлыҡ (*йәки* боҙоҡлоҡ) эшләү, зарар килтереү.

ГА́ДКИЙ *прил.* 1. (*противный, мерзкий*) бысраҡ, шаҡшы, ерәнгес; ҡәбәхәт; 2. (*очень плохой*) бик насар; **га́дкая пого́да** бик насар һауа.

ГАДЛИ́ВОСТЬ *ж.* ерәнеү, сирҡаныу; нәфрәт; **чу́вство гадли́вости** нәфрәт хисе.

ГАДЛИ́ВЫЙ *прил.* ерәнгес, сирҡандырғыс, асыу тыуҙыра торған.

ГА́ДОСТЬ *ж.* 1. (*гадкий поступок*) әшәкелек, ҡәбәхәтлек, насарлыҡ, боҙоҡлоҡ; **де́лать га́дости** ҡәбәхәтлек эшләү; 2. *разг.* (*гадкий предмет*) бысраҡ (*йәки* шаҡшы, ҡәбәхәт) нәмә; 3. (*циничные слова*) ятһыҙ (*йәки* әҙәпһеҙ) һүҙ.

ГА́ДЫ *мн.* (*ед.* **гад** *м.*) *зоол.* хәшәрәт (*һөйрәлеүсе һәм ер-һыу хайуаны*).

ГАДЮ́КА *ж.* ҡара йылан.

ГА́ЕЧНЫЙ *прил.* гайка; **га́ечный ключ** гайка асҡысы.

га́жу *наст. вр. от* **га́дить.**

ГАЗ I *м.* 1. *хим.* газ; **свети́льный газ** яҡтыртыу газы; **грему́чий газ** шартлауыс газ; **углеки́слый газ** углекислый газ; **уду́шливый газ** тонсоҡторғос газ; **слезоточи́вые га́зы** йәш ҡойҙорғос газдар; 2. *мн.* **га́зы** (*в кишечнике*) газ.

ГАЗ II *м.* (*ткань*) газ (*туҡыма*).

ГАЗГО́ЛЬДЕР *м.* газгольдер (*газ һаҡлау урыны*).

ГАЗЕ́ЛЬ I *ж. зоол.* газель (*хайуан*).

ГАЗЕ́ЛЬ II *ж. лит.* ғәзәл (*көнсығыш поэзияһында шиғыр төҙөлөшөнөң бер формаһы*).

ГАЗЕ́ТА *ж.* газета.

ГАЗЕ́ТНЫЙ *прил.* газета; **газе́тная статья́** газета мәҡәләһе.

ГАЗЕ́ТЧИК *м.* 1. (*продавец газет*) газета һатыусы; 2. *разг.* (*сотрудник газеты*) газетала эшләүсе.

ГАЗИ́РОВАНИЕ *с. см.* **гази́ровать.**

ГАЗИРО́ВАННЫЙ *прил.* газлы; **газиро́ванная вода́** газлы һыу.

ГАЗИ́РОВАТЬ *несов. что* газландырыу, газға туйындырыу; **гази́ровать во́ду** һыуҙы газландырыу.

ГАЗИФИКА́ЦИЯ *ж.* газификациялау; **газифика́ция Уфы́** Өфөнө газификациялау.

ГАЗИФИЦИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. газға әүерелдереү; **газифици́ровать у́голь** күмерҙе газға әүерелдереү; 2. (*переводить на газовое топливо*) газ кертеү, газ менән йылытыуға күсереү.

ГА́ЗОВЫЙ *прил.* газ; газ менән эшләй торған; **га́зовый счётчик** газ счётчиге; **га́зовая ата́ка** газ атакаһы; **га́зовый двига́тель** газ менән эшләй торған двигатель.

ГАЗОГЕНЕРА́ТОР *м. тех.* газогенератор (*каты яғыулыкты газға әйләндереү аппараты*).

ГАЗОЛИ́Н *м. хим.* газолин (*таҙартылып етмәгән бензин*).

ГАЗОМЕ́Р *м.* газ үлсәгес.

ГАЗО́МЕТР *м.* газометр (*химия лабораторияларында газдарҙы йыйыу, һаклау һәм үлсәү приборы*).

ГАЗО́Н *м.* газон (*парктарҙа, бульварҙарҙа үлән сәселгән урын, майҙан*).

ГАЗОНЕПРОНИЦА́ЕМЫЙ *прил.* газ үткәрмәүсән (*йәки* үткәрмәй торған); **газонепроница́емая плёнка** газ үткәрмәй торған яры.

ГАЗОНО́СНЫЙ *прил. геол.* газлы; **газоно́сный пласт** газлы катлам.

ГАЗООБРА́ЗНЫЙ *прил.* газ һымак, газ хәлендәге; **газообра́зное состоя́ние** газ хәлендә булыу.

ГАЗОПРОВО́Д *м.* газопровод (*йыраккa газ ебәреү өсөн торба үткәреү*); **газопрово́д Сара́тов — Москва́** Саратов — Мәскәү газопроводы.

ГАЗОУБЕ́ЖИЩЕ *с.* газдан һакланыу урыны.

ГАЗОХРАНИ́ЛИЩЕ *с.* газ һаклау урыны.

ГА́ЙКА *ж.* гайка.

ГАЙМОРИ́Т *м. мед.* гайморит (*танау эсенең лайлалы катламы шешеү*).

ГАЛАНТЕРЕ́ЙНЫЙ *прил.* галантерея; **галантере́йные това́ры** галантерея тауарҙары.

ГАЛАНТЕРЕ́Я *ж.* галантерея (*һәр төрлө вак тауарҙар, мәҫ. тарак, таҫма, һабын һ. б.*).

ГАЛА́НТНОСТЬ *ж.* артык түбәнселеклелек.

ГАЛА́НТНЫЙ *прил.* артык түбәнселекле.

ГАЛДЁЖ *м. разг.* шау-шыу.

ГАЛДЕ́ТЬ *несов. разг.* лакылдау, геүләү.

ГАЛЕ́РА *ж. ист.* галера (*күп ишкәкле ҙур көймә*).

ГАЛЕРЕ́Я *ж.* 1. галерея (*бинаның бер өлөшөн икенсеһе менән тоташтырыусы коридор йәки бина буйлап эшләнгән оҙон балкон*); 2. галерея (*халыкка күрһәтергә картиналар элеп куйыу өсөн эшләнгән махсус бина, музей*); 3. *театр.* галерея; 4. галерея (*тар, оҙон ер аҫты юлы*); 5. *перен.* теҙмә; **галере́я литерату́рных ти́пов** әҙәби типтар теҙмәһе.

ГАЛЁРКА *ж. разг.* галёрка (*театрҙың юғары ярусы*).

ГАЛЕ́ТА *ж.* галета (*печенье*).

ГАЛИМАТЬЯ́ *ж. прост.* буш һүҙ, юк-бар һүҙ, сафсата; **нести́ галиматью́** буш һүҙ һөйләү.

ГАЛИФЕ́ *с. и мн. нескл.* галифе (*салбар*).

ГА́ЛКА *ж.* сәүкә.

ГАЛЛО́Н *м.* галлон (*Англияла, АКШ-та һ. б. илдәрҙәр шыйык һәм онтак нәмәләрҙе үлсәү берәмеге*).

ГАЛЛЮЦИНА́ЦИЯ *ж.* галлюцинация (*мейенең зәғифләнеүе аркаһында күреү, ишетеү, һиҙеү ағзаларының алдауы, мәҫ. юк тауышты ишетеү һ. б.*).

ГАЛЛЮЦИНИ́РОВАТЬ *несов.* галлюцинация менән яфаланыу.

ГАЛО́П *м.* 1. һикертеп сабыу; 2. (*танец*) галоп (*танса исеме*).

ГАЛОПИ́РОВАТЬ *несов.* атты һикертеп саптырыу.

ГАЛО́ПОМ *нареч.* 1. сабып, һикертеп; **скака́ть гало́пом** һикертеп сабыу; 2. *перен.* (*очень быстро*) бик тиҙ.

ГА́ЛОЧИЙ *прил.* сәүкә; **га́лочье гнездо́** сәүкә ояһы.

ГАЛО́ШИ *мн.* (*ед.* **гало́ша** *ж.*) галош.

ГА́ЛСТУК *м.* галстук; **пионе́рский га́лстук** пионер галстугы.

ГАЛУ́Н *м.* 1. (*тесьма*) укалы (*йәки* зәрле) таҫма, ука; 2. (*нашивка*) галун (*формалы кейемгә өҫтән тегеп куйылған таҫма*).

ГАЛУ́ШКИ *мн.* (*ед.* **галу́шка** *ж.*) сумар (*украиндар ашамлығы*).

ГАЛЧО́НОК *м.* сәүкә балаһы, бала сәүкә.

ГАЛЬВАНИЗА́ЦИЯ *ж.* гальванизация (*даими электр тоғын техникала йәки медицинала кулланыу*).

ГАЛЬВАНИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* гальванизациялау, гальванизация яһау (1. *берәй нәмә аркыры электр тоғы үткәреү*; 2. *электролиз арҙамында предметтең өҫтөн металл менән каплау*).

ГАЛЬВАНИ́ЧЕСКИЙ *прил.* 1. гальваник (*химик реакция юлы менән алына торған; электр тоғын химик реакция юлы менән алыу өсөн булған*); **гальвани́ческий ток** гальваник ток; 2. гальванизация; **гальвани́ческие процеду́ры** гальванизация процедураһы.

ГАЛЬВАНО́МЕТР *м. физ.* гальванометр (*электр тоғын үлсәй торған прибор*).

ГАЛЬВАНОПЛА́СТИКА *ж.* гальванопластика (*берәй предметтең күсермәһен алыу өсөн шул предмет өҫтөнә металл катламы ябыу*).

ГА́ЛЬКА *ж.* кырсынташ.

ГАМ *м. разг.* шау, шау-шыу.

ГАМА́К *м.* гамак (*ятыу йәки ултырыу өсөн эшләнгән аҫылма селтәр*).

ГАМА́ШИ *мн.* (*ед.* **гама́ша** *ж.*) гамаши (*йылы куңыс*).

ГАМБИ́Т *м.* гамбит (*шахмат партияһының башы*).

ГА́ММА I *ж.* гамма (1. *муз. әҙмә-әҙлекле рәүештә күтәрелә йәки түбәнәйә барыусы өндәр рәте*; 2. *перен. бер зат, ләкин бер-береһенән айырмалы күренештәр, предметтәр рәте*).

ГА́ММА II *ж.* гамма (*грек алфавитендә өсөнсө хәреф исеме*); ◇ **га́мма-лучи́** *физ.* гамма-нурҙар.

ГАНГРЕ́НА *ж. мед.* гангрена (*организм туҡымаларының ҡарайып сереүе*).

ГАНГРЕНО́ЗНЫЙ *прил. мед.* гангрена; **гангрено́зный проце́сс** гангрена процесе.

ГА́НГСТЕР *м.* гангстер (*АҠШ-та бандит, бандиттәр шайкаһында ҡатнашыусы*).

ГАНДИКА́П *м. спорт.* гандикап (1. *ярышта көстө тигеҙләү өсөн, көсһөҙөрәк ятҡа бирелә торған айырым өҫтөнлөк*; 2. *төрлө йәштәге һәм шәплектәге аттар ҡатнашы менән үткәрелгән бәйге*).

ГА́НЕЦ *м.* ган.

ГА́НКА *ж.* ганка, ган ҡатын-ҡыҙы.

ГА́НСКИЙ *прил.* ган, Гана; **га́нский наро́д** ган халҡы.

ГАНТЕ́ЛЬ *ж. спорт.* гантель.

ГА́НЦЫ *мн.* гандар.

ГАОЛЯ́Н *м. бот.* гаолян (*ҡытай тарыһы*).

ГАРА́Ж *м.* гараж.

ГАРА́НТ *м. юр.* гарант, гарантия биреүсе, ышаныслыҡ биреүсе.

ГАРАНТИ́ЙНЫЙ *прил.* гарантиялы; **гаранти́йный ремо́нт** гарантиялы ремонт.

ГАРАНТИ́РОВАННЫЙ *прич. и прил.* гарантияланған.

ГАРАНТИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *что* гарантиялау, гарантия биреү; **гаранти́ровать ка́чество това́ра** тауарҙың сифатын гарантиялау; 2. *кого-что* (*защитить*) һаҡлау; **приви́вки гаранти́руют от тяжёлых заболева́ний** прививкалар ҡаты ауырыуҙарҙан һаҡлай.

ГАРА́НТИЯ *ж.* гарантия; ышаныс; **в э́том гара́нтия на́шего успе́ха** беҙҙең уңыштың гарантияһы бына шунда; **междунаро́дные гара́нтии** *полит.* халыҡ-ара гарантия.

ГАРДЕРО́Б *м.* гардероб (1. *кейем шкафы*; 2. *учреждениеләргә, театрҙарға һ. б. килеүсе кешеләрҙең кейем-һалымын һаҡлау урыны*; 3. *бер кешенең йәки бер ғаиләнең барлыҡ кейем-һалымы*).

ГАРДЕРО́БНАЯ *ж. см.* **гардеро́б** 2.

ГАРДЕРО́БЩИК *м.* гардеробта эшләүсе.

ГАРДЕРО́БЩИЦА *женск. р. к* **гардеро́бщик.**

ГАРДИ́НА *ж.* гардина (*тәҙрәне тотош ҡаплай торған пәрҙә*).

ГАРЕ́М *м.* гарем, хәрәм (1. *собир. көнсығыш илдәрендә бай ирҙең ҡатындары*; 2. *өйҙөң шул ҡатындар торған өлөшө*).

ГА́РКНУТЬ *сов. прост.* ҡысҡырыу, аҡырыу, екереп ебәреү.

ГАРМО́НИКА *ж.* 1. *муз.* гармун; 2. *в знач. нареч.* **гармо́никой, в гармо́нику** бөрмәләп; **сложи́ть лист бума́ги гармо́никой** ҡағыҙ битен бөрмәләп бөкләү.

ГАРМОНИ́РОВАТЬ *несов. с кем-чем* тура килеү, килешеп (*йәки* ярашып) тороу; **его́ слова́ гармони́руют с его́ посту́пками** уның һүҙҙәре эшләгән эштәре менән ярашып тора.

ГАРМОНИ́СТ *м.* гармунсы.

ГАРМОНИ́ЧЕСКИЙ *прил.* 1. *муз.* гармоник, гармонияға нигеҙләнгән; **гармони́ческие построе́ния** гармоник төҙөлөш; 2. *см.* **гармони́чный**; 3. *спец.* төҙөк, тәртипле; **гармони́ческие колеба́ния** тәртипле тирбәлеүҙәр.

ГАРМОНИ́ЧНОСТЬ *ж.* гармониялылыҡ, ярашҡанлыҡ, бөтә яҡтан килешкәнлек, төҙөклөк.

ГАРМОНИ́ЧНЫЙ *прил.* 1. (*благозвучный*) яғымлы, төҙөк; 2. (*исполненный гармонии, соразмерный*) гармониялы, ярашлы, ятышлы, килешле.

ГАРМО́НИЯ *ж.* 1. (*благозвучие*) гармония, яғымлылыҡ, төҙөклөлөк; аһәңлелек, аһәң; 2. (*согласованность*) ярашлылыҡ, ятышлылыҡ, килешлелек; 3. *муз.* гармония (*музыка теорияһының бер бүлеге*).

ГАРМО́НЬ *ж. разг. см.* **гармо́ника** 1.

ГАРМО́ШКА *ж. разг.* 1. *см.* **гармо́ника** 1; 2. *в знач. нареч.* **гармо́шкой, в гармо́шку** *см.* **гармо́ника** 2.

ГАРНИЗО́Н *м. воен.* гарнизон.

ГАРНИЗО́ННЫЙ *прил. воен.* гарнизон; **гарнизо́нная слу́жба** гарнизон хеҙмәте.

ГАРНИ́Р *м.* гарнир (*иттән, балыҡтан әҙерләнгән аштарға ҡушып бирелә торған йәшелсә һ. б.*).

ГАРНИТУ́Р *м.* гарнитур (*бер төр нәмәләрҙең тулы комплекте*).

ГАРПУ́Н *м.* гарпун (*диңгеҙ хайуандарын аулағанда бауға бәйләп ырғытыла торған һөңгө һымаҡ ҡорал*).

ГАРПУНЁР, ГАРПУ́НЩИК *м.* гарпунсы (*гарпун менән диңгеҙ хайуаны аулаған кеше*).

ГАРТ *м. полигр.* гарт (*хәрефтәр ҡойоу өсөн ҡулланыла торған ҡара ҡурғаш, аҡ ҡурғаш һәм һөрмә иретмәһе*).

ГА́РУС *м.* гәрес (1. *йөн еп төрө*; 2. *мамыҡ материя*).

ГАРЦЕВА́ТЬ *несов.* ат уйнатыу.

ГАРЬ *ж.* 1. көйөк; **па́хнет га́рью** көйөк еҫе килә; 2. (*выжженное место*) үртән (*үрт һалынған урын*).

ГАСИ́ТЬ *несов. что* 1. һүндереү; **гаси́ть свет** утты һүндереү; **гаси́ть электри́чество** электрҙе һүндереү; 2. *перен.* (*подавлять, заглушать*) быуыу, баҫыу, томалау; 3. *тех.* (*уменьшать, устранять, прекращать*) әҙәйтеү, йомшартыу, туҡтатыу, бөтөрөү; ◇ **гаси́ть почто́вую ма́рку** почта маркаһын ғәмәлдән сығарыу.

ГА́СНУТЬ *несов.* 1. һүнеү; 2. *перен.* (*уменьшаться, исчезать — напр. о чувствах*) әҙәйеү, бөтә барыу, юҡ булыу; 3. *перен.* (*слабеть; чахнуть*) һүнеү, шиңеү, бөтә барыу; **си́лы больно́го га́снут** ауырыуҙың көсө бөтә бара.

ГАСТРИ́Т *м. мед.* гастрит (*ашҡаҙан ауыҙыуы*).

ГАСТРОЛЁР *м.* гастролёр (1. *гастролгә килгән артист*; 2. *перен. разг.* *ваҡытлыса, осраҡлы рәүештә берәй эш башҡарған кеше; эштән эшкә күсеп йөрөгән кеше*).

ГАСТРО́ЛИ *мн.* (*ед.* **гастро́ль** *ж.*) гастроль (*ситтән килгән артистәр тарафынан ҡуйылған спектакль, концерт*).

ГАСТРОЛИ́РОВАТЬ *несов.* 1. гастролгә килеү, гастролёр булып йөрөү, гастроллек итеү; 2. *перен.* гастроллек итеп йөрөү (*тапшырылған эште өҫтән генә үтәп, урындан урынға тиҙ-тиҙ күсеп йөрөү*).

ГАСТРО́ЛЬНЫЙ *прил.* гастроль; **гастро́льная тру́ппа** гастроль труппаһы.

ГАСТРОНО́М *м.* (*магазин*) гастроном.

ГАСТРОНОМИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гастрономия, гастроном; **гастрономи́ческий магази́н** гастрономия магазине.

ГАСТРОНО́МИЯ *ж.* гастрономия (*әҙер ашамлыҡ тауарҙарҙың дөйөм исеме*).

ГАТИ́ТЬ *несов. что* сыбыҡ түшәү (*һаҙлыҡ арҡыры үтә торған юлға*).

ГАТЬ *ж.* түшәлгән сыбыҡ.

ГА́УБИЦА *ж. воен.* гаубица (*артиллерия орудиеһе*).

ГА́УБИЧНЫЙ *прил. воен.* гаубица; **га́убичная батаре́я** гаубица батареяһы.

ГАУПТВА́ХТА *ж. воен.* гауптвахта (*ғәйепләнгән ғәскәриҙәрҙе ябыу урыны*).

гачу́ *наст. вр. от* **гати́ть.**

ГАШЁНЫЙ *прил.*: **гашёная и́звесть** иҙелгән эзбиз.

ГАШЁТКА *ж.* гашетка (*мылтыҡта, пулемётта һ. б.-ҙа тәтене ысҡындыра торған ырғаҡ*).

ГАШИ́Ш *м.* гашиш, нәшә (*һинд тармаһы орлоғонан алына торған иҫерткес матдә*).

гашу́ *наст. вр. от* **гаси́ть.**

ГВАЛТ *м. разг.* ҡысҡырыш, шау-шыу, ғауға, сыр-сыу.

ГВАРДЕ́ЕЦ *м.* гвардеец.

ГВАРДЕ́ЙСКИЙ *прил.* гвардия; **гварде́йский полк** гвардия полкы.

ГВА́РДИЯ *ж.* гвардия (1. *ғәскәрҙең иң яҡшы һайланма частәре*; 2. *ғәскәри звание*; 3. *перен. берәй эш өлкәһендә һыналған эшмәкәрҙәр*; *үҙенең эшенә бирелгән батыр көрәшселәр*); ◇ **Кра́сная гва́рдия** *ист.* Ҡыҙыл гвардия (*1917—1918 йылдарҙа эшселәрҙең революцион ҡоралы отрядтәре*).

ГВИНЕ́ЕЦ *м.* гвиней.

ГВИНЕ́ЙКА *ж.* гвинейка, гвиней ҡатын-ҡыҙы.

ГВИНЕ́ЙСКИЙ *прил.* гвиней, Гвинея; **гвине́йский наро́д** гвиней халҡы.

ГВИНЕ́ЙЦЫ *мн.* гвинейҙәр.

ГВОЗДИ́КА I *ж. бот.* ҡәнәфер.

ГВОЗДИ́КА II *ж. собир.* ҡәнәфер (*ҡәнәфер ағасының киптерелгән сәскә бөрөһө*).

ГВОЗДИ́ЧНЫЙ *прил.* ҡәнәфер; **гвозди́чное ма́сло** ҡәнәфер майы; **гвозди́чное де́рево** ҡәнәфер ағасы (*йылы яҡта үҫә*).

ГВОЗДЬ *м.* 1. сөй, ҡаҙаҡ; **ве́шать на гвоздь** ҡаҙаҡҡа элеү; 2. *перен. разг.* (*самое главное, суть*) үҙәк, иң әһәмиәтле яҡ, нигеҙ; **гвоздь вопро́са** мәсьәләнең иң әһәмиәтле яғы.

ГДЕ *нареч.* 1. *вопр.* ҡайҙа; **где ты был?** һин ҡайҙа булдың?; 2. *неопр. разг.* ҡайҙа ла булһа, берәй ерҙә; **не вида́ли ли, где моя́ кни́га?** китабымды берәй ерҙә күрмәнегеҙме?; 3. *в знач. частицы* ҡайҙа инде, ҡайҙа ул; **где ста́рому челове́ку оси́лить таку́ю рабо́ту!** ҡайҙа инде ҡарт кешегә бындай эште еңеп сығыу!; 4. *относ. в роли союзного слова* -ған (-гән, -ҡан, -кән); **в стра́нах, где победи́л социали́зм** социализм еңгән илдәрҙә.

ГДЕ́-ЛИБО, ГДЕ́-НИБУДЬ *нареч.* ҡайҙа ла булһа, ҡайҙа булһа ла, берәй ерҙә; **где́-нибудь встре́тимся** ҡайҙа булһа ла осрашырбыҙ.

ГДЕ́-ТО *нареч.* ҡайҙалыр; **сего́дня он где́-то был** ул бөгөн ҡайҙалыр булған.

ГЕГЕЛЬЯ́НСТВО *с. филос.* гегелселек (*Гегель философияһы нигеҙендә барлыҡҡа килгән идеалистик философик йүнәлеш*).

ГЕГЕМО́Н *м.* гегемон, етәксе; **пролетариа́т — гегемо́н социалисти́ческой револю́ции** пролетариат — социалистик революцияның гегемоны.

ГЕГЕМО́НИЯ *ж.* гегемония.

ГЕЕ́ННА *ж. церк.* йәһәннәм, тамуҡ.

ГЕ́ЙЗЕР *м. геол.* гейзер (*ваҡыт-ваҡыт ерҙән ҡайнар һыу һәм быу бәреп тора торған шишмә*).

ГЕ́ЙША *ж.* гейша (*Японияла профессиональ йырсы-бейеүсе ҡатын-ҡыҙ*).

ГЕКЗА́МЕТР *м. лит.* гекзаметр (*алты стопалы шиғыр*).

ГЕКТА́Р *м.* гектар.

ГЕКТО́ГРАФ *м.* гектограф (*ҡулдан яҙылған йәки машинкала баҫылған тексты күбәйтеп баҫыу приборы*).

ГЕКТОГРАФИ́РОВАТЬ *несов. что* гектографта баҫыу.

ГЕКТОГРАФИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гектограф, гектографта баҫылған; **гектографи́ческий о́ттиск** гектографта баҫылған оттиск.

ГЕКТОЛИ́ТР *м.* гектолитр (*100 литр*).

ГЕ́ЛИЙ *м.* гелий (*химик элемент, газ*).

ГЕЛИО́ГРАФ *м.* гелиограф (1. *астр.* *ҡояштың рәсемен төшөрөп алыу өсөн ҡулланыла торған телескоп*; 2. *метеор.* *ҡояш яҡтылығының дауам итеүен яҙа торған автомат прибор*; 3. *воен.* *сигнал биреү приборы*).

ГЕЛИОТЕРАПИ́Я *ж. мед.* гелиотерапия (*ҡояш нурҙары менән дауалау*).

ГЕЛИОТРО́П *м.* гелиотроп (1. *бот.* *хуш еҫле сәскәле декоратив үлән*; 2. *мин.* *асыҡ ҡыҙыл ваҡ ҡына бөрсөктәр төшкән ҡуйы йәшел төҫтәге ҡиммәтле минерал*).

ГЕ́ММА *ж. иск.* гемма (*өҫтөнә яҙыу йәки рәсем төшөрөлгән ҡиммәтле таш*).

ГЕМОГЛОБИ́Н *м. физиол.* гемоглобин (*ҡыҙыл ҡан шарҙары составындағы матдә*).

ГЕМОРРОИДА́ЛЬНЫЙ *прил. мед.* геморрой.

ГЕМОРРО́Й *м. мед.* геморрой (*тура эсәк ауырыуы*).

ГЕМОФИЛИ́Я *ж. мед.* гемофилия (*ҡан ағыу ауырыуы*).

ГЕНЕАЛОГИ́ЧЕСКИЙ *прил.* генеалогия; генеалогик; **генеалоги́ческая табли́ца** генеалогия таблицаһы; **генеалоги́ческая классифика́ция языко́в** телдәрҙең генеалогик классификацияһы.

ГЕНЕАЛО́ГИЯ *ж.* генеалогия (1. *ырыу тарихе*; 2. *тарихтең нәҫел һәм ырыуҙарҙы тикшерә торған бүлеге*; 3. *хайуандарҙың йәки үҫемлектәрҙең килеп сығыуы*).

ГЕНЕ́ЗИС *м.* генезис (*тыуыу, барлыҡҡа килеү*).

ГЕНЕРА́Л *м.* генерал; **генера́л а́рмии** армия генералы; **генера́л-полко́вник** генерал-полковник; **генера́л-лейтена́нт** генерал-лейтенант; **генера́л-майо́р** генерал-майор.

ГЕНЕРА́Л-ГУБЕРНА́ТОР *м.* генерал-губернатор (*буржуаз илдәрҙә һәм батша Россияһында бер йәки бер нисә губерна башлығы*).

ГЕНЕРАЛИ́ССИМУС *м.* генералиссимус.

ГЕНЕРАЛИТЕ́Т *м. собир.* генералитет (*генералдар, армияның юғары командирҙәр составы*).

ГЕНЕРА́ЛЬНЫЙ *прил.* **1.** (*главный*) генеральный, генераль; **генера́льная ли́ния па́ртии** партияның генераль һыҙығы; **2.** (*общий, коренной*) дөйөм; **генера́льный план реконстру́кции** реконструкциялауҙың дөйөм планы; ◇ **генера́льная репети́ция** аҙаҡкы репетиция; **генера́льное сраже́ние** хәл иткес һуғыш; **генера́льный штаб** генеральный штаб.

ГЕНЕРА́ЛЬСКИЙ *прил.* генерал; **генера́льские пого́ны** генерал погондары.

ГЕНЕРА́ТОР *м. тех.* генератор (*механик энергияны электр энергияһына әйләндерә торған машина*).

ГЕНЕРА́ТОРНЫЙ *прил. тех.* генератор; **генера́торный газ** генератор газы.

ГЕНЕ́ТИКА *ж. биол.* генетика (*биологияла организмдәрҙең тоҡом һаҡлау һәм үҙгәреүсән булыуын өйрәнә торған бүлек*).

ГЕНИА́ЛЬНОСТЬ *ж.* гениаллек, даһилек.

ГЕНИА́ЛЬНЫЙ *прил.* **1.** гениаль, айырыуса талантлы, гений; **2.** бик юғары сифатлы; **гениа́льное произведе́ние** бик сифатлы әҫәр.

ГЕ́НИЙ *м.* даһи, гений.

ГЕНШТА́Б *м. воен.* (**генера́льный штаб**) генштаб (генеральный штаб).

ГЕО- *ҡушма һүҙҙәрҙең «ер» мәғәнәһен аңлатҡан беренсе өлөшө, мәҫ.* **геофи́зика** геофизика.

ГЕОБОТА́НИКА *ж.* геоботаника (*ботаникала үҫемлектәрҙең ер шарында таралышын һәм бүленешен географик факторҙарға бәйләп өйрәнә торған бүлек*).

ГЕО́ГРАФ *м.* географ.

ГЕОГРАФИ́ЧЕСКИЙ *прил.* география; географик; **географи́ческая ка́рта** география картаһы; **географи́ческий кабине́т** география кабинеты; ◇ **географи́ческая среда́** географик среда (*кешелек йәмғиәтен солғап алған тәбиғәт*).

ГЕОГРА́ФИЯ *ж.* география.

ГЕОДЕЗИ́СТ *м.* геодезист, геодезия белгесе.

ГЕОДЕЗИ́ЧЕСКИЙ *прил.* геодезия; **геодези́ческий инструме́нт** геодезия инструменте.

ГЕОДЕ́ЗИЯ *ж.* геодезия (*ер өҫтөнөң ҙурлығын һәм формаһын өйрәнә торған фән*).

ГЕО́ЛОГ *м.* геолог, геология белгесе.

ГЕОЛОГИ́ЧЕСКИЙ *прил.* геология; геологик; **геологи́ческие изыска́ния** геологик эҙләнеүҙәр.

ГЕОЛО́ГИЯ *ж.* геология.

ГЕОЛОГОРАЗВЕ́ДОЧНЫЙ *прил.*: **геологоразве́дочные рабо́ты** геология разведкаһы эштәре.

ГЕОМЕТРИ́ЧЕСКИЙ *прил.* геометрик; **геометри́ческие тела́** геометрик есемдәр (*мәҫ. шар, пирамида*); **геометри́ческие фигу́ры** геометрик фигуралар (*мәҫ. өсмөйөш, квадрат*).

ГЕОМЕ́ТРИЯ *ж.* геометрия; **элемента́рная геоме́трия** башланғыс геометрия; **аналити́ческая геоме́трия** аналитик геометрия.

ГЕОМОРФОЛО́ГИЯ *ж.* геоморфология (*физик географияның бер бүлеге, ер ҡабығының рельефен һәм уның үҫеш тарихен өйрәнә*).

ГЕОРГИ́Н *м.* георгин (*баҡса гөлө*).

ГЕОФИ́ЗИКА *ж.* геофизика (*ер шарының физик үҙенсәлектәрен һәм унда барған физик процестарҙы өйрәнә торған фән*).

ГЕОХИ́МИЯ *ж.* геохимия (*Ерҙең химик составы һәм химик элементтарҙың ерҙә таралыу, бүленеү, ҡушылыу закондары тураһындағы фән*).

ГЕРА́НЬ *ж.* торна бото, яран (*гөл*).

ГЕРБ *м.* герб (*дәүләттең, ҡалаларҙың һ. б. эмблемаһы*); **герб Сове́тского Сою́за** Советтар Союзы гербы.

ГЕРБА́РИЙ *м.* гербарий (*киптерелгән үҫемлектәр коллекцияһы*).

ГЕ́РБОВЫЙ *прил.* гербовый, гербле; **ге́рбовая ма́рка** гербовый марка; **ге́рбовая бума́га** гербле ҡағыҙ; **ге́рбовая печа́ть** гербле печать; ◇ **ге́рбовый сбор** герб аҡсаһы.

ГЕРКУЛЕ́С *м.* геркулес (**1.** *бик көслө кеше;* **2.** *бешерел тарттырылған һоло ярмаһы*).

ГЕРМА́НИЙ *м.* германий (*химик элемент, металл*).

ГЕРМА́НСКИЙ *прил.*: **герма́нские языки́** *лингв.* герман телдәре (*немец, инглиз, швед һ. б. телдәр*).

ГЕРМАФРОДИ́Т *м.* хөнәсә.

ГЕРМЕТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* герметик (*һауа инмәҫлек итеп ябыла йәки ныҡ томалана торған*); **гермети́ческая посу́да** герметик һауыт.

ГЕРОИ́ЗМ *м.* геройлыҡ, батырлыҡ.

ГЕРО́ИКА *ж.* героика (*героик эштәлек, героик кисерештәр*).

ГЕРОИ́НЯ *ж.* **1.** герой, батыр (*ҡатын-ҡыҙ*); **2.** (*главное действующее лицо*) героиня; ◇ **мать-герои́ня** герой-әсә.

ГЕРОИ́ЧЕСКИЙ *прил.* батырҙарса, геройҙарса; героик; **герои́ческий труд** героик хеҙмәт; **герои́ческий по́двиг** героик подвиг.

ГЕРО́Й *м.* **1.** герой, батыр, ҡаһарман; **Геро́й Сове́тского Сою́за** Советтар Союзы Геройы; **Геро́й Социалисти́ческого труда́** Социалистик хеҙмәт Геройы; **2.** (*главное действующее лицо*) герой; **геро́й рома́на** романдың геройы.

ГЕРО́ЙСКИЙ *прил. см.* **герои́ческий; геро́йская а́рмия** героик армия.

ГЕРО́ЙСТВО *с.* геройлыҡ, батырлыҡ, ҡаһарманлыҡ; **прояви́ть геро́йство** батырлыҡ күрһәтеү.

ГЕ́РЦОГ *м.* герцог (*көнбайыш Европала юғары ҡатлам дворяндәр һәм айырым өлкә биләүсе кенәздәр титулы һәм шул титулдағы кеше*).

ГЕРЦОГИ́НЯ *ж.* герцогиня (*герцогтың ҡатыны йәки ҡыҙы*).

ГЕ́РЦОГСТВО *с.* герцоглыҡ (**1.** *башында герцог торған өлкә, дәүләт*; **2.** *герцог титулы*).

ГЕСТА́ПО *с. нескл.* гестапо (*фашистәр власть башында торған ваҡытта Германия дәүләтенең йәшерен полицияһы*).

ГЕСТА́ПОВЕЦ *м.* гестапосы.

ГЕ́ТМАН *м. ист.* гетман (**1.** *борон Украинала казачий ғәскәрҙәрҙең башлығы һәм юғары правителе*; **2.** *борон Польшала дәүләт ҡораллы көстәренең баш командующийе*).

ГЕ́ТРЫ *мн.* (*ед.* **ге́тра** *ж.*) гетр (*йылы ҡуңыс*).

ГЕ́ТТО *с. нескл.* гетто (*урта быуат Европала һәм хәҙер ҙә раса дискриминацияһы политикаһы үткәргән капиталистик илдәрҙә еврейҙәр, негрҙар һ. б. аҙсылыҡ милләттәр мәжбүри йәшәй торған айырым урамдар, кварталдар*).

ГИАЦИ́НТ *м.* **1.** *бот.* сөмбөл (*гөл*); **2.** *мин.* гиацинт (*ҡиммәтле таш*).

ГИББО́Н *м. зоол.* гиббон (*кеше һымаҡ маймыл*).

ГИ́БЕЛЬ *ж.* **1.** һәләкәт, үлем; **2.** *в знач. сказ. прост.* (*множество*) бик күп, тулып ята; сикһеҙ күп, һәләк күп; иҫәбе-хисабы юҡ; **там ги́бель комаро́в** унда серәкәйҙәрҙең иҫәбе-хисабы юҡ; ✧ **на краю́ ги́бели** ҡыл осонда, ҡыл өҫтөндә.

ГИ́БЕЛЬНЫЙ *прил.* һәләкәтле, һәләкәткә илтә торған; ҡурҡыныс, баш китерлек.

ГИ́БКИЙ *прил.* **1.** (*упругий*) һығылмалы, бөгөлөүсән, һығылып-бөгөлөп торған, нәҙек; һыйғыр; **ги́бкий стан** һығылып-бөгөлөп торған кәүҙә; **2.** *перен.* етеҙ, зирәк; **ги́бкий ум** зирәк аҡыл.

ГИ́БКОСТЬ *ж.* **1.** (*упругость*) һығылыусанлыҡ, бөгөлөүсәнлек; һыйғырлыҡ; **2.** *перен.* етеҙлек, зирәклек; **прояви́ть ги́бкость** зирәклек күрһәтеү.

ГИ́БЛЫЙ *прил. прост.* бик насар, һис нәмәгә яраҡһыҙ, барып сыҡмай торған; ✧ **ги́блое де́ло** баш бөтөрлөк эш.

ГИ́БНУТЬ *несов.* һәләк булыу, ҡырылыу, үлеү, бөтөү.

ГИБРИ́Д *м.* гибрид (*төрлө тоҡомдарҙың ҡушылыуҙарынан килеп сыҡҡан яңы тоҡом хайуан йәки яңы сорт үҫемлек*).

ГИБРИДИЗА́ЦИЯ *ж.* гибридләштереү (*төрлө тоҡом хайуандарҙы, үҫемлектәрҙе бергә ҡушып орлоҡландырыу юлы менән гибрид алыу*).

ГИГА́НТ *м.* гигант, ғәйәт ҙур, ғәҙәттән тыш өлкән; үтә ҙур; **совхо́з-гига́нт** ғәйәт ҙур совхоз; ✧ **гига́нт мы́сли** күренекле фекер эйәһе, күренекле фән эшмәкәре.

ГИГА́НТСКИЙ *прил.* гигант, ғәйәт ҙур, ғәҙәттән тыш өлкән; **гига́нтский стано́к** гигант станок.

ГИГИЕ́НА *ж.* гигиена (**1.** *кеше организмена тышҡы среда факторҙарының тәьҫирен һәм һаулыҡты һаҡлау саралары өйрәнеүсе фән*; **2.** *һаулыҡ һаҡлауҙы тәьмин итеүсе практик саралар*).

ГИГИЕНИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гигиена; **гигиени́ческие мероприя́тия** гигиена саралары.

ГИГИЕНИ́ЧНЫЙ *прил.* гигиеналы, гигиенаға ярашлы; **гигиени́чная оде́жда** гигиенаға ярашлы кейем.

ГИГРОСКОПИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гигроскопик (*дымды үҙенә тарта торған*); **гигроскопи́ческая ва́та** гигроскопик мамыҡ.

ГИД *м.* юл күрһәтеүсе.

ГИ́ДРА *ж.* **1.** *миф.* аждаһа йылан (*боронғо грек мифологияһында күп башлы йылан*); **2.** *зоол.* гидра (*хайуан*).

ГИДРА́ВЛИКА *ж. физ.* гидравлика (*һыуҙың тигеҙлек һаҡлау һәм хәрәкәт итеү закондары һәм уларҙы практикала ҡулланыу тураһындағы фән*).

ГИДРАВЛИ́ЧЕСКИЙ *прил.* **1.** гидравлика; **гидравли́ческое иссле́дование** гидравлика тикшеренеүе; **2.** *тех.* гидравлик, һыу менән эшләй торған; **гидравли́ческий дви́гатель** һыу менән эшләй торған двигатель.

ГИДРА́Т *м. хим.* гидрат (*металл окистәренең һыу менән химик ҡушылмаһы*).

ГИДРО- *ҡушма һүҙҙәрҙең «һыу, шыйыҡлыҡ» мәғәнәләрен аңлатҡан беренсе өлөшө, мәҫ.* **гидроста́нция** гидростанция.

ГИДРОБИОЛО́ГИЯ *ж.* гидробиология (*биологияла һыуҙа йәшәүсе организмдәрҙең тормошон өйрәнә торған бүлек*).

ГИДРО́ГРАФ *м.* гидрограф, гидрография белгесе.

ГИДРОГРАФИ́ЧЕСКИЙ *прил.* **1.** гидрография; **гидрографи́ческие рабо́ты** гидрография эштәре; **2.** гидрографик; **гидрографи́ческая ка́рта** гидрографик карта.

ГИДРОГРА́ФИЯ *ж.* гидрография (**1.** *географияла ер өҫтө һыуҙарын өйрәнә торған бүлек*; **2.** *карталар төҙөү маҡсаты менән диңгеҙҙәрҙе, йылғаларҙы төшөрөп алыу һәм тасуирләү*).

ГИДРОДИНА́МИКА *ж. тех.* гидродинамика (*гидромеханикала шыйыҡлыҡтың хәрәкәт итеү закондарын өйрәнә торған бүлек*).

ГИДРОДИНАМИ́ЧЕСКИЙ *прил. тех.* гидродинамик; **гидродинами́ческое давле́ние** гидродинамик баҫым.

ГИДРО́ЛИЗ *м. хим.* гидролиз (*ҡатмарлы матдәләрҙе химик юл менән һыуҙа тарҡатыу*).

ГИДРО́ЛОГ *м.* гидролог, гидрология белгесе.

ГИДРОЛО́ГИЯ *ж.* гидрология (*ер йөҙөндәге һыуҙар һәм тәбиғәттәге һыу әйләнеше тураһындағы фән*).

ГИДРОМЕТЕОРОЛО́ГИЯ *ж.* гидрометеорология (*атмосфералағы һыуҙың әйләнеп йөрөшөн өйрәнә торған фән*).

ГИДРОПЛА́Н *м. ав.* гидроплан (*һыу өҫтөнә төшә һәм унан күтәрелеп осоп китә ала торған самолёт*).

ГИДРОСТА́НЦИЯ *ж.* гидростанция.

ГИДРОСФЕ́РА *ж.* гидросфера (*ер шарындағы барлыҡ һыуҙар*).

ГИДРОТЕ́ХНИК *м.* гидротехник, гидротехника белгесе.

ГИДРОТЕ́ХНИКА *ж.* гидротехника (*тәбиғәттәге һыуҙарҙы халыҡ хужалығында файҙаланыу тураһындағы фән; техниканың айырым ҡоролмалар ярҙамында шул бурысты тормошҡа ашыра торған бүлеге*).

ГИДРОТЕХНИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гидротехник; **гидротехни́ческие сооруже́ния** гидротехник ҡоролмалар.

ГИДРОУ́ЗЕЛ *м.* гидроузел (*канал, быуа, гидростанция һ. б. ш. к. төҙөлгән барлыҡ гидротехник ҡоролмалар*).

ГИДРОЭЛЕКТРОСТА́НЦИЯ *ж. см.* **гидроста́нция.**

ГИЕ́НА *ж.* һыртлан.

ГИ́КАНЬЕ *с. см.* **ги́кать.**

ГИ́КАТЬ *несов. разг.* һайтылдау.

ГИ́КНУТЬ *сов. и однокр. разг.* һайтлау.

ГИ́ЛЬДИЯ *ж. ист.* гильдия (1. *урта быуаттарҙа Көнбайыш Европала купецтәр йәки һөнәрселәр союзы;* 2. *революцияға тиклем Россияла күпецтәр дәрәжәһе*).

ГИ́ЛЬЗА *ж.* гильза (1. *мылтыҡ патронының, туп снаряденең дары тултырыла торған өлөшө;* 2. *папиростың ҡағыҙ өлөшө*).

ГИЛЬОТИ́НА *ж.* гильотина (*үлем язаһына хөкөм ителгән кешеләрҙең башын киҫә торған машина*).

ГИМН *м.* 1. гимн; **Госуда́рственный гимн Сове́тского Сою́за** Советтәр Союзының Дәүләт гимны; **«Интернациона́л» — гимн Коммунисти́ческой па́ртии** «Интернационал» — Коммунистәр партияһының гимны; 2. (*хвалебная песнь*) маҡтау йыры.

ГИМНАЗИ́СТ *м.* гимназист.

ГИМНАЗИ́СТКА *ж.* гимназистка.

ГИМНАЗИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гимназия, гимназист; **гимнази́ческая фо́рма** гимназист формаһы.

ГИМНА́ЗИЯ *ж.* гимназия (*ҡайһы бер сит илдәрҙә һәм революцияға тиклем Россияла урта мәктәп*).

ГИМНА́СТ *м.* гимнаст.

ГИМНАСТЁРКА *ж.* гимнастёрка.

ГИМНА́СТИКА *ж.* гимнастика.

ГИМНАСТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гимнастика; **гимнасти́ческий зал** гимнастика залы.

ГИМНА́СТКА *ж.* гимнастка.

ГИНЕКО́ЛОГ *м.* гинеколог, гинекология белгесе.

ГИНЕКОЛОГИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гинекология, гинекологик; **гинекологи́ческая кли́ника** гинекология клиникаһы; **гинекологи́ческая опера́ция** гинекологик операция.

ГИНЕКОЛО́ГИЯ *ж.* гинекология (*ҡатын-ҡыҙ ауырыуҙары һәм уларҙы дауалау тураһындағы фән*).

ГИПЕ́РБОЛА I *ж.* 1. *лит.* гипербола (*арттырып, көсәйтеп кәүҙәләндереү*); 2. (*чрезмерное преувеличение*) саманан тыш арттырыу, ҡабартыу, үтә күпертеү.

ГИПЕ́РБОЛА II *ж. мат.* гипербола (*ҡыҫынҡы ян, ҡыҫынҡы дуға һымаҡ һыҙыҡ*).

ГИПЕРЕМИ́Я *ж. мед.* гиперемия (*берәй ағзаға йәки тәндең бер өлөшөнә кәрәгенән артыҡ күп ҡан тулышыу*).

ГИПЕРТО́НИК *м. разг.* гипертоник (*гипертония менән ауырыусы*).

ГИПЕРТОНИ́ЧЕСКИЙ *прил. мед.* гипертония; **гипертони́ческая боле́знь** гипертония.

ГИПЕРТОНИ́Я *ж.* гипертония (1. *мед. ҡан баҫымының күтәрелеүе;* 2. *разг. ҡан баҫымы күтәрелеү ауырыуы*).

ГИПЕРТРОФИ́Я *ж. биол., мед.* гипертрофия (*сир йәки ауыр эш һөҙөмтәһендә берәй ағзаның сиктән тыш үҫеүе, ҙурайыуы*).

ГИПНО́З *м.* гипноз (1. *икенсе бер кеше ихтыяры тәьҫирендә йоҡлаған һымаҡ хәлгә килеү;* 2. *тәьҫир итеп йоҡлата алыу*).

ГИПНОТИЗЁР *м.* гипнозсы, гипноз яһаусы; гипноз менән дауалаусы.

ГИПНОТИЗИ́РОВАТЬ *несов. кого-что* 1. гипнозлау, гипноз яһау, гипноз менән йоҡлатыу; 2. *перен.* көслө йоғонто яһау, үҙ ихтыярына буйһондороу.

ГИПНОТИ́ЗМ *м.* гипнотизм (1. *гипноз тураһындағы тәғлимәт;* 2. *тәьҫир итеү һәләтлеге*).

ГИПОСУЛЬФИ́Т *м. хим.* гипосульфит (*туҡымаларҙы ағартыуҙа, фотографияла һ. б. ҡулланыла торған матдә*).

ГИПО́ТЕЗА *ж.* 1. (*научное предположение*) гипотеза, ғилми фараз (*берәй күренеште аңлатыу, иҫбат итеү өсөн алға ҡуйылған ғилми фараз*); 2. (*догадка*) гөман, фараз; **стро́ить гипо́тезы** фараз итеү.

ГИПОТЕНУ́ЗА *ж. мат.* гипотенуза.

ГИПОТЕТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гипотезаға нигеҙләнгән; гөман ителгән, фараз ителгән.

ГИПОТОНИ́Я *ж. мед.* гипотония (*ҡан баҫымының түбәнәйеүе*).

ГИППОПОТА́М *м. зоол.* гиппопотам, бегемот.

ГИПС *м.* гипс (1. *аҡ йәки һары төҫтәге минерал;* 2. *гипстән яһалған һын;* 3. *мед. гипстән яһалған бәй*).

ГИПСОВА́ТЬ *несов. что* 1. *мед.* гипскә һалыу; 2. *с.-х.* гипс менән ашлау; **гипсова́ть по́чву** тупраҡты гипс менән ашлау.

ГИ́ПСОВЫЙ *прил.* гипс; **ги́псовая повя́зка** гипс бәй.

ГИРЛЯ́НДА *ж.* гирлянда (*сәскәләр, һәр төрлө йәшел үсемлектәр үреме һәм шуға оҡшатылған биҙәк, орнамент һ. б.*).

ГИ́РЯ *ж.* гер.

ГИСТО́ЛОГ *м.* гистолог, гистология белгесе.

ГИСТОЛО́ГИЯ *ж.* гистология (*кеше һәм хайуан организме туҡымалары төҙөлөшөн өйрәнә торған фән*).

ГИТА́РА *ж.* гитара.

ГИТАРИ́СТ *м.* гитарасы, гитарала уйнаусы.

ГИ́ЧКА *ж. мор., спорт.* гичка (*оҙон, тар кәмә*).

ГЛАВА́ I 1. *ж. высок. см.* **голова́** 1; 2. *ж.* (*купол*) көмбәҙ; 3. *м. и ж.* (*руководитель, начальник*) башлыҡ; **глава́ учрежде́ния** учреждение башлығы; ◇ **во главе́** башында, беренсе урында; **поста́вить во главу́ угла́** иң мөһим мәсьәлә итеп ҡуйыу (*йәки* таныу).

ГЛАВА́ II *ж.* (*раздел книги*) бүлек, глава (*китап, мәҡәлә бүлеге*).

ГЛАВА́РЬ *м.* башлыҡ; **глава́рь ша́йки** шайка башлығы.

ГЛАВЕ́НСТВО *с.* өҫтөнлөк, беренселек.

ГЛАВЕ́НСТВОВАТЬ *несов.* өҫтөнлөк итеү, өҫтөн булыу.

ГЛАВНОКОМА́НДУЮЩИЙ *м.* баш командующий; **верхо́вный главнокома́ндующий** верховный баш командующий.

ГЛА́ВНЫЙ *прил.* 1. төп, иң мөһим; **гла́вная мысль докла́да** докладтың төп фекере; 2. (*старший по положению*) баш; **гла́вный врач** баш врач; 3. *в знач. вводн. сл.* **гла́вное** бигерәк тә, бөтәһенән бигерәк, барынан да бигерәк, иң әһәмиәтлеһе; **пиши́те скоре́й и, гла́вное, не забу́дьте присла́ть свой а́дрес** тиҙерәк яҙығыҙ, бөтәһенән бигерәк, үҙегеҙҙең адресте ебәрергә онотмағыҙ; ✧ **гла́вная кварти́ра** төп квартира (*баш командующий урынлашкан йорт, штаб*); **гла́вная у́лица** оло урам; **гла́вное де́ло** иң әһәмиәтлеһе, төп эш; **гла́вное предложе́ние** *грам.* баш һөйләм; **гла́вное управле́ние** баш идаралыҡ; **гла́вным о́бразом** башлыса.

ГЛАГО́Л *м. грам.* ҡылым.

ГЛАГО́ЛЬНЫЙ *прил. грам.* ҡылым; **глаго́льная фо́рма** ҡылым формаһы.

ГЛАДИА́ТОР *м. ист.* гладиатор (*боронғо Римдә цирк майҙанында батырҙар менән йәки йырткыс хайуандар менән көрәшеүсе*).

ГЛАДИ́ЛЬНЫЙ *прил.* үтекләү; **глади́льная доска́** үтекләү таҡтаһы.

ГЛА́ДИТЬ *несов.* 1. *что и без доп.* үтекләү; 2. *кого-что* (*ласкать*) һыйпау; **гла́дить по голо́вке** 1) башынан һыйпау; 2) *перен.* ыңғайына һыйпау, башынан һыйпау; ✧ **гла́дить про́тив ше́рсти** ҡаршы һыйпау (*йәки* төшөү).

ГЛА́ДКИЙ *прил.* 1. тигеҙ, шыма; **гла́дкая доска́** шыма таҡта; 2. (*о материи*) биҙәкһеҙ; 3. *перен.* (*плавный*) шыма төҙөлгән (*йәки* яҙылған), шыма; **гла́дкая речь** шыма телмәр; 4. *прост.* (*упитанный*) көр, һимеҙ; **гла́дкая ло́шадь** һимеҙ (*йәки* көр) ат; ✧ **взя́тки гла́дки** *с кого* таптырып булмай инде.

ГЛА́ДКО *нареч.* 1. тигеҙ, шыма; тигеҙ итеп, шыма итеп; **гла́дко вы́стругать до́ску** таҡтаны шыма итеп йышыу; 2. *перен.* (*плавно, без затруднения*) шыма ғына, шыма; **говори́ть гла́дко** шыма һөйләү; **докла́д прошёл гла́дко** доклад шыма ғына үтеп китте.

ГЛАДКОСТВО́ЛЬНЫЙ *прил.* шыма көбәкле; **гладкостволь́ное ружьё** шыма көбәкле мылтыҡ.

ГЛАДЬ I *ж.* (*гладкая поверхность*) тигеҙлек; ✧ **тишь да гладь** тып-тыныс (*тыныс тормош*).

ГЛАДЬ II *ж.* (*вышивка*) нағыш; **вышива́ть гла́дью** нағышлау, нағыш һалыу.

ГЛА́ЖЕНЬЕ *с. см.* **гла́дить** 1.

ГЛАЗ *м.* 1. күҙ; **пра́вый глаз** уң күҙ; **близору́кие глаза́** күрәш күҙ; 2. (*зрение*) күҙ, күреү; **хоро́шие глаза́** яҡшы күреү; 3. *перен. разг.* (*присмотр, надзор*) күҙ булыу, күҙ-ҡолаҡ булыу; **у семи́ ня́нек дитя́ без гла́зу** *посл. соотв.* ҡатын-ҡыҙ күп булған йортта һыу булмаҫ; ҡараусы күп булһа, бала йығыла; ✧ **бро́ситься в глаза́** *см.* **бро́ситься; все глаза́ прогляде́ть** *см.* **прогляде́ть; глаза́ б мои́ не вида́ли** *кого-чего* күҙҙәрем генә шуны күрмәһәләр икән, һис кенә лә күргем килмәй; **глаза́ разбега́ются** *см.* **разбега́ться; гляде́ть во все глаза́** дүрт күҙ менән көтөү; **дурно́й глаз** ҡаты күҙ; **за глаза́** 1) (*заочно, в отсутствие*) күҙ артында; 2) (*вполне, с избытком*) артығы менән (*етерлек*); **закрыва́ть глаза́** *см.* **закрыва́ть; идти́, куда́ глаза́ глядя́т** теләгән ергә (китеү); **име́ть пе́ред глаза́ми** күҙ алдында тотоу; **лезть на глаза́** *см.* **лезть; на гла́з** сама менән, күҙ ҡарауына, күҙәмәгә; **на глаза́х** күҙ алдында, ҡаршында; **не в бровь, а (пря́мо) в глаз** *см.* **бровь; невооружённым гла́зом** *см.* **невооружённый; не попада́йся на глаза́** күҙемә күренәһе булма; **о́стрый глаз** үткер күҙ; **отвести́ глаза́** *см.* **отвести́; откры́ть глаза́** *см.* **откры́ть; попада́ться на глаза́** *кому* күҙгә салыныу, осрау; **поту́пить глаза́** аҫҡа ҡарау; **пуска́ть пыль в глаза́** күҙ буяу; **пя́лить глаза́** *см.* **пя́лить; с глаз доло́й — из се́рдца вон** *посл.* күҙҙән юғалғансы ғына, күҙҙән юғалғас онотола; **с гла́зу на гла́з** күҙмә-күҙ, ҡара-ҡаршы, икәүҙән-икәү генә; **сказа́ть пра́вду в глаза́** дөрөҫөн күҙгә бәреп әйтеү, дөрөҫлөктө туп-тура әйтеү; **смея́ться в глаза́** күҙгә ҡарап көлөү; **смотре́ть чужи́ми глаза́ми** *на что* кеше ҡарашы менән эш итеү, берәй нәмәгә ҡарата үҙ фекере булмау; **темно́, хоть глаз вы́коли** *см.* **вы́колоть; хло́пать глаза́ми** *см.* **хло́пать.**

ГЛАЗА́СТЫЙ *прил. разг.* 1. ҙур күҙле, шар күҙле, аҡай күҙле; 2. (*зоркий*) үткер күҙле, осло күҙле.

ГЛАЗЁТ *м.* уҡалы ҡытат.

ГЛАЗЕ́ТЬ *несов. прост.* ҡарап тороу, ауыҙ асып ҡарап тороу; **глазе́ть по сторона́м** тирә-яҡҡа ҡарап тороу.

ГЛАЗИРО́ВАННЫЙ *прил.* 1. (*покрытый глазурью*) глазурләнгән, глазурле, ялтырауыҡ югертелгән (*о посуде*); шәрбәт яғылған, шәрбәт һалынған (*о фруктах*); 2. (*глянцевитый — напр. о бумаге*) ялтыратылған, шымартылған.

ГЛАЗИРОВА́ТЬ *сов. и несов. что* 1. ялтырауыҡ югертеү (*посуду*); шәкәр һыуы һөртөү, шәкәр һалыу (*фрукты*); 2. (*сделать глянцевитым — напр. бумагу*) ялтыратыу.

ГЛАЗНИ́К *м. разг.* күҙ врачы.

ГЛАЗНИ́ЦА *ж. анат.* күҙ соҡоро.

ГЛАЗНО́Й *прил.* күҙ; **глазно́е я́блоко** күҙ алмаһы.

ГЛАЗО́К *м.* 1. (*мн.* **гла́зки**) *уменьш.-ласк. от* **глаз** 1; 2. (*мн.* **глазки́**) *бот.* күҙ, бөрө, күҙәнәк; ✧ **взгляну́ть одни́м глазко́м** күҙ ташлап ҡуйыу, тиҙ генә ҡарап алыу, күҙ сите менән генә ҡарап алыу; **на глазо́к** күҙәмәгә, күҙ ҡарауына, күҙ менән самалап.

ГЛАЗОМЕ́Р *м.* күҙ самаһы (*йәки* үлсәүе), күҙ менән самалау; **у него́ хоро́ший глазоме́р** ул күҙ менән яҡшы самалай белә.

ГЛАЗУ́НЬЯ *ж.* йомортҡа тәбейәһе.

ГЛАЗУ́РЬ *ж.* 1. (*на посуде*) ялтырауыҡ, глазурь; 2. (*сироп*) шәкәр һыуы.

ГЛА́НДЫ *мн.* (*ед.* **гла́нда** *ж.*) *анат.* гланда, тамаҡ биҙе.

ГЛАС *м.*: **глас вопию́щего в пусты́не** яуапһыҙ (*йәки* иғтыбарһыҙ) ҡалдырылған саҡырыу.

ГЛАСИ́ТЬ *несов. что и без доп., книжн.* белдереү, әйтеү, һөйләү; хәбәр биреү

(*йәки* итеү); **закóн гласи́т** так закон былай ти; **э́тот пара́граф уста́ва гласи́т сле́дующее** уставтың был параграфы түбәндәгене белдерә.

ГЛА́СНОСТЬ *ж.* билдәлелек, асыҡлыҡ, һәр кемгә билдәле (*йәки* асыҡ) булыу; **преда́ть гла́сности** халыҡҡа белдереү.

ГЛА́СНЫЙ I *прил. лингв.* һуҙынҡы; **гла́сный звук** һуҙынҡы өн.

ГЛА́СНЫЙ II *прил.* (*открытый*) асыҡ, бөтә кешегә билдәле, халыҡтан йәшерен булмаған; **гла́сный суд** асыҡ суд.

ГЛАУКÓМА *ж. мед.* глаукома (*күҙ ауырыуы*).

ГЛАША́ТАЙ *м.* 1. *ист.* белдереүсе, һөрән һалыусы; 2. *перен. высок.* белдереүсе, яклаусы; **Сове́тский Сою́з — глаша́тай ми́ра** Советтәр Союзы — тыныслыҡты яҡлаусы.

ГЛЕ́ТЧЕР *м.* глетчер (*тауҙарҙан шыуышып төшә торған боҙлоҡ*).

ГЛИ́НА *ж.* балсыҡ; **кра́сная гли́на** ҡыҙыл балсыҡ; **огнеупóрная гли́на** утҡа сыҙамлы балсыҡ.

ГЛИ́НИСТЫЙ *прил.* балсыҡлы, мәтеле; **гли́нистая пóчва** мәтеле тупраҡ.

ГЛИНОБИ́ТНЫЙ *прил.* балсыҡ ҡатыш эшләнгән; **глинобúтная стена́** балсыҡ ҡатыш эшләнгән стена.

ГЛИНОЗЁМ *м. хим.* глинозём (*тупраҡта була торған алюмин окисе*).

ГЛИ́НЯНЫЙ *прил.* балсыҡ; **гли́няный горшóк** балсыҡ көршәк.

ГЛИ́ССЕР *м.* глиссер (*һыу өҫтөнән шыуып бара торған шәп йөрөшлө пропеллерле кәмә*).

ГЛИСТ *м.* бабасыр (*у людей*); селәүсен (*у животных*); **лéнточные глисты́** таҫма селәүсендәр; **кру́глые глисты́** йоморо селәүсендәр.

ГЛИСТОГÓННЫЙ *прил.* бабасыр (*йәки* селәүсен) төшөрә торған; **глистогóнное срéдство** бабасыр (*йәки* селәүсен) төшөрә торған дарыу.

ГЛИЦЕРИ́Н *м.* глицерин.

ГЛИЦЕРИ́НОВЫЙ *прил.* глицерин; глицеринле; **глицери́новое мы́ло** глицеринле һабын.

ГЛÓБУС *м.* глобус.

ГЛОДА́ТЬ *несов.* 1. *что* кимереү; 2. *кого-что, перен.* (*мучить*) яфалау, ғазаплау, теңкәгә тейеү, борсоу; **егó глóжет сóвесть** уны выжданы ғазаплай.

ГЛОССА́РИЙ *м. лингв., лит.* глоссарий (*боронғо текстарҙағы аҙ аңлайышлы йәки иҫкергән һүҙҙәргә бирелгән аңлатмалар йыйынтығы, һүҙлек*).

ГЛОТА́ТЬ *несов. что* 1. йотоу; 2. *перен.* (*жадно читать, слушать*) йотлоғоп уҡыу (*йәки* тыңлау); ◇ **глота́ть слова́** һүҙҙе йотоп һөйләү; **глота́ть слёзы** күҙ йәшен йотоу (*йәки* тыйыу).

ГЛÓТКА *ж. анат.* йотҡолоҡ.

ГЛОТНУ́ТЬ *сов. и однокр. чего и без доп.* йотоп ебәреү (*йәки* ҡуйыу).

ГЛОТÓК *м.* 1. йотоу; 2. (*количество проглатываемого*) йотом; **большóй глотóк** ҙур йотом.

ГЛÓХНУТЬ *несов.* 1. (*становиться глухим*) һаңғыраулаңыу; 2. (*затихать — о звуках*) ишетелмәй башлау, тыныу; 3. (*гаснуть*) һүнеү; 4. (*прекращать действие — о моторе*) һүнеү, туҡтау; 5. (*приходить в запустение*) сүп (*йәки* үлән) баҫыу, ташландыҡ хәлгә килеү; **сад глóхнет без ухóда** ҡарамаһаң баҡса ташландыҡ хәлгә килә.

ГЛУБИНА́ *ж.* 1. тәрәнлек; **глубина́ мóря три́ста мéтров** диңгеҙҙең тәрәнлеге өс йөҙ метр; 2. төпкөл, түр; **в глубинé за́ла** залдың түрендә; **в глубинé райóна** районның төпкөләндә; 3. (*содержательность*) тәрәнлек; **глубина́ ана́лиза** анализдең тәрәнлеге; ◇ **в глубинé векóв** бик боронғо замандa; **в глубинé души́** йөрәктә, йөрәк түрендә, күңел түрендә; **до глубины́ души́** бик ныҡ; **от глубины́ души́** йөрәктән, ысын күңелдән.

ГЛУБИ́ННЫЙ *прил.* 1. тәрән, төпкөл, төпкөлдәге; **глуби́нный райóн** төпкөл район; 2. (*производимый на большой глубине*) тәрәнлек, тәрәндән, тәрәнгә; **глуби́нная бóмба** тәрәнлек бомбаһы; **глуби́нный лов** тәрәндән тотоу.

ГЛУБÓКИЙ *прил.* 1. тәрән; сөңкә (*о посуде*); **глубóкая река́** тәрән йылға; **глубóкая ра́на** тәрән яра; 2. (*серьёзный, значительный; сильный*) төплө, тәрән; **глубóкие зна́ния** төплө белем; **глубóкая мысль** тәрән фекер; **глубóкое уважéние** тәрән ихтирам; ◇ **глубóкая óсень** ҡара көҙ; **глубóкая ста́рость** үтә ҡартлыҡ; **держа́ть в глубóкой та́йне** ҙур сер итеп һаҡлау; **до глубóкой нóчи** ете төн уртаһына тиклем.

ГЛУБОКÓ, ГЛУБÓКО *нареч.* 1. тәрән; **зары́ть глубóкó** тәрән күмеү; 2. (*сильно*) бик ныҡ, бик ҡаты; **глубóкó пережива́ть** бик ҡаты ҡайғырыу; **он егó глубóкó уважа́ет** ул уны бик ныҡ ихтирам итә; 3. *в знач. сказ.* тәрән; **здесь óчень глубокó** бында бик тәрән.

ГЛУБОКОВÓДНЫЙ *прил.* тәрән һыу(ҙағы), һыу төпкөлө(ндәге); **глубоковóдные ры́бы** тәрән һыу балыҡтары.

ГЛУБОКОМЫ́СЛЕННЫЙ *прил.* төплө, тәрән уйлы (*йәки* фекерле, мәғәнәле); **глубокомы́сленные замечáния** тәрән мәғәнәле иҫкәрмәләр; **глубокомы́сленный человéк** тәрән фекерле кеше.

ГЛУБОКОМЫ́СЛИЕ *с.* тәрән фекерлелек, тәрән мәғәнәлелек, соғоллоҡ.

ГЛУБОКОУВАЖА́ЕМЫЙ *прил.* хөрмәтле.

ГЛУБЬ *ж. см.* **глубина́** 1, 2.

ГЛУМИ́ТЬСЯ *несов.* мыҫҡыллау, мыҫҡыл (*йәки* мәсхәрә) итеү, мәсхәрәләү.

ГЛУМЛÉНИЕ *с. см.* **глуми́ться.**

ГЛУПÉТЬ *несов.* аңраланыу, алйотланыу, юләрләнеү.

ГЛУПÉЦ *м.* аңра, алйот, юләр.

ГЛУ́ПОСТЬ *ж.* юләрлек, ахмаҡлыҡ, аңралыҡ, иҫәрлек.

ГЛУ́ПЫЙ *прил.* юләр, ахмаҡ, аңра, иҫәр; **глу́пый человéк** ахмаҡ кеше; **глу́пый вид** ахмаҡлығы төҫөнә сыҡҡан.

ГЛУХА́РЬ *м.* 1. *зоол.* һуйыр; 2. *прост.* (*глухой человек*) һаңғырау, ҡолаҡҡа ҡаты кеше; 3. *тех.* ҙур винт.

ГЛУХО *нареч.* 1. һаңғырау, тоноҡ; 2. *в знач. сказ. безл.* (*бесшумно, тихо*) тын; **в лесу было глухо** урман тын ине.

ГЛУХОЙ *прил.* 1. һаңғырау; **глухой старик** һаңғырау ҡарт; 2. *перен.* (*равнодушный*) ишетмәй торған, ҡолаҡ һалмай торған, иғтибарһыҙ; **он глух к моим просьбам** ул минең үтенестәремде ишетмәй; 3. (*о звуке*) һаңғырау, тоноҡ; **глухой голос** тоноҡ тауыш; 4. (*безлюдный, тихий*) ҡараңғы, һил, тын, тыныс; **глухая улица** тыныс урам; 5. (*заросший*) үлән баҫҡан, ташландыҡ; 6. *перен.* (*смутный, затаённый*) ишетелер-ишетелмәҫ; йәшерен, эстән генә; **глухой ропот** эстән генә һуҡраныу; **глухое недовольство** эстән ризаһыҙлыҡ; 7. (*сплошной*) тотош; **глухая стена** тотош стена; ◇ **глухая ночь** ҡараңғы төн; **глухое окно** яһалма тәҙрә, һуҡыр тәҙрә; **глухой согласный** *лингв.* һаңғырау тартынҡы.

ГЛУХОНЕМОЙ *прил.* 1. һаңғырау-телһеҙ; **глухонемой ребёнок** һаңғырау-телһеҙ бала; 2. *в знач. сущ.* **глухонемой** *м.*, **глухонемая** *ж.* һаңғырау-телһеҙ (кеше).

ГЛУХОТА *ж.* һаңғыраулыҡ, һаңғырау булыу; **страдать глухотой** һаңғыраулыҡтан йөҙәү.

ГЛУШИТЕЛЬ *м.* 1. *тех.* тауыш йотҡос, тауыш кәметкес; томалағыс; 2. *перен.* быуыусы, баҫыусы, ирек бирмәүсе, томалаусы.

ГЛУШИТЬ *несов.* 1. *кого-что* ишеттертмәү, тыңларға бирмәү; ҡаплау, томалау; **глушить звук** тауыш томалау; 2. *что* (*мешать росту растений*) баҫыу, баҫып китеү, ҡаплау, томалау; 3. *что*, *перен.* (*подавлять*) баҫыу, ирек бирмәү, быуыу, томалуа; 4. *что*, *прост.* (*гасить, тушить*) һүндереү, баҫыу; ◇ **глушить мотор** моторҙы һүндереү; **глушить рыбу** балыҡ шаңҡытыу.

ГЛУШЬ *ж.* 1. (*заросшая часть леса, сада*) ҡуйылыҡ, йышлыҡ (*урын*); 2. (*захолустье*) ҡараңғы яҡ; **жить в глуши** ҡараңғы яҡта йәшәү; 3. (*пустынное место*) ялан, бушлыҡ, төпкөл.

ГЛЫБА *ж.* бик ҙур киҫәк; **каменная глыба** ҙур таш киҫәге; **глыба льда** ҙур боҙ киҫәге.

ГЛЮКОЗА *ж.* глюкоза.

ГЛЯДЕТЬ *несов.* 1. (*смотреть*) ҡарау, ҡарап тороу; **глядеть в окно** тәҙрәнән ҡарап тороу; 2. *разг.* (*выглядывать*) ҡарау, күренеү; **из-за туч глядело солнце** болоттар араһынан ҡояш ҡараны; 3. *за кем-чем, перен. разг.* (*наблюдать, следить*) ҡарап тороу, күҙ-ҡолаҡ булыу, күҙәтеү; **глядеть за ребёнком** баланы ҡарап тороу; 4. *на что, перен.* (*быть обращённым куда-л.*) ҡарау; **окна глядят на юг** тәҙрәләр көньяҡҡа ҡарай; ◇ **глядеть в оба** һаҡ булыу, абай булыу, алды-артты ҡарап йөрөү; **глядеть не на что** ҡарар нәмәһе лә юҡ, юҡ нәмә; **глядеть сквозь пальцы** *см.* **палец.**

ГЛЯДЕТЬСЯ *несов.* үҙеңде ҡарау; **глядеться в зеркало** көҙгөгә ҡарау; **месяц глядится в речку** айҙың шәүләһе йылғаға төшә.

ГЛЯДЬ *межд. разг.* ҡараһам; **глядь, он идёт** ҡараһам, ул килә.

ГЛЯНЕЦ *м.* ялтырауыҡ; **глянец потускнел** ялтырауыҡ тоноҡланған; **навести глянец** ялтыратыу.

ГЛЯНУТЬ *сов. и однокр.* ҡарап алыу (*йәки* ҡуйыу); күренеп ҡалыу.

ГЛЯНЦЕВАТЬ *несов. что* ялтыратыу, шымартыу.

ГЛЯНЦЕВЫЙ *прил.* ялтырауыҡлы; **глянцевая бумага** ялтырауыҡлы ҡағыҙ.

ГМ *межд.* һм, э, эһем, улай икән.

ГНАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*прогонять, выгонять*) ҡыуыу, ҡыуып сығарыу (*йәки* ебәреү); 2. *кого-что* (*погонять*) ҡыуыу; **гнать коров на пастбище** һыйырҙарҙы көтөүлеккә ҡыуыу; 3. *кого-что* (*торопить*) ҡыуыу, ҡыуалау; **гнать лошадей во весь опор** аттарҙы бөтә көскә ҡыуыу; 4. *кого и без доп.* (*травить зверя*) баҫтырыу, баҫтырып (*йәки* ҡыуып) барыу, эҙәрләү; 5. *что* (*добывать перегонкой*) ҡыуыу, ҡайнатыу; **гнать спирт** спирт ҡайнатыу; **гнать дёготь** дегет ҡыуыу.

ГНАТЬСЯ *несов.* 1. *за кем-чем* ҡыуып (*йәки* баҫтырып) барыу; **гнаться по пятам** эҙенән баҫтырып барыу; **гнаться за отступающим противником** сигенеүсе дошман артынан ҡыуып барыу; 2. *за чем, разг.* (*добиваться*) ҡыуыу, артынан ҡыуыу; **гнаться за прибылью** табыш артынан ҡыуыу; 3. *страд. к* **гнать** 1, 4, 5.

ГНЕВ *м.* асыу; ◇ **сменить гнев на милость** ғәфү итеү, асыуы бөтөү.

ГНЕВАТЬСЯ *несов. уст.* асыуланыу, ярһыу.

ГНЕВНЫЙ *прил.* асыулы; **гневный взгляд** асыулы ҡараш.

ГНЕДОЙ *прил.* (*о масти лошади*) туры.

ГНЕЗДИТЬСЯ *несов.* 1. (*о птицах*) оялау; **ласточки гнездятся под крышей** ҡарлуғастар ҡыйыҡ аҫтына оялайҙар; 2. *перен.* (*ютиться*) урын алыу, урынлашыу.

ГНЕЗДО *с.* 1. оя; **гнездо куропатки** ағуна ояһы; **лисье гнездо** төлкө ояһы; **вить гнездо** оя яһау; 2. *перен.* (*местожительство, домашний очаг*) ҡыуыш.

ГНЕЗДОВАНИЕ *с.* оялау, оя яһау, оя ҡороу; **период гнездования** оялау осоро.

ГНЕЙС *м. геол.* гнейс (*тау тоҡомо*).

ГНЕЙСОВЫЙ *прил. геол.* гнейс; **гнейсовая плита** гнейс плита.

ГНЕСТИ *несов.* 1. *кого-что* (*угнетать, мучить*) яфалау, интектереү, борсоу, иҙеү; **его гнетёт тоска** уны һағыш иҙә; 2. *что, тех.* (*жать, давить тяжестью*) һығыу, һығып сығарыу, ҡыҫыу, баҫыу.

ГНЁТ *м.* 1. *уст.* (*пресс*) баҫрау; 2. *перен.* ҡыҫыу, иҙеү; **гнёт рабства** ҡоллоҡ иҙеүе; **колониальный гнёт** колониаль иҙеү.

ГНЕТУЩИЙ *прил.* ауыр, күңелһеҙ; **гнетущие мысли** ауыр уйҙар.

ГНИДА *ж.* бет һеркәһе.

ГНИЕНИЕ *с.* сереү.

ГНИЛЕЦ *м. пчел.* серек ауырыуы (*бал ҡортонда*).

ГНИЛОЙ *прил.* 1. серек, серегән; **гнилое дерево** серек ағас; 2. (*сырой, дождливый*) еүеш, дымлы, яуынлы, йонсоу; **гнилой климат** еүеш климат; **гнилая погода** яуынлы (*йәки* йонсоу) көн; 3. (*затхлый — о воде*) тынсыған.

ГНИЛОСТНЫЙ *прил.* 1. серек, һаҫыҡ; **гни́лостный за́пах** һаҫыҡ еҫ; 2. (*вызывающий гниение*) сереткес, серетә торған; **гни́лостные бакте́рии** сереткес бактериялар.

ГНИЛУ́ШКА *ж. разг.* серек, сөрөк.

ГНИЛЬ *ж.* 1. серек-сарыҡ; 2. (*плесень*) серек ауырыуы, үнәҙ.

ГНИЛЬЁ *с. собир. разг.* серек-сарыҡ.

ГНИТЬ *несов. прям. и перен.* сереү.

ГНОЕ́НИЕ *с. см.* **гнои́ть(ся).**

ГНОИ́ТЬ *несов. кого-что, прям. и перен.* серетеү; **дождь гнои́т се́но** ямғыр бесәнде серетә; **гнои́ть в тюрьме́** төрмәлә серетеү.

ГНОИ́ТЬСЯ *несов.* эренләү; **ра́на ещё гнои́тся** яра һаман эренләй.

ГНОЙ *м.* эрен.

ГНОЙНИ́К *м.* эрен үҙәге (*йәки* төбө).

ГНО́ЙНЫЙ *прил.* эренле; **гно́йная ра́на** эренле яра.

ГНОСЕОЛОГИ́ЧЕСКИЙ *прил. филос.* гносеологик; **гносеологи́ческий ме́тод** гносеологик метод.

ГНОСЕОЛО́ГИЯ *ж. филос.* гносеология (*танып белеү теорияһы*).

ГНУСА́ВИТЬ *несов.* михымлау, танау менән һөйләү, тыңҡышланыу.

ГНУСА́ВЫЙ *прил.* михым, тыңҡыш.

ГНУ́СНОСТЬ *ж.* ҡәбәхәтлек, эшәкелек.

ГНУ́СНЫЙ *прил.* ҡәбәхәт, ерәнгес, ерәнес; **гну́сный посту́пок** ҡәбәхәт мөғәмәлә.

ГНУ́ТЫЙ 1. *прич.* бөгөлгән, эйелгән; 2. *прил.* бөгөп эшләнгән, бөгөлмәле; **гну́тая ме́бель** бөгөп эшләнгән мебель.

ГНУТЬ *несов. что* бөгөү, эйеү; ◇ **гнуть горб** баш күтәрмәй эшләү, бөкөрөһө сыҡҡансы эшләү; **гнуть в дугу́** буйһонорға мәжбүр итеү, буйһондороу; **гнуть ше́ю** *перед кем* баш эйеү, йөҙ һыуы түгеү, бил бөгөү; **я ви́жу, куда́ он гнёт** мин уның тел төбө ҡайҙа барғанын һиҙеп торам.

ГНУ́ТЬСЯ *несов.* бөгөлөү, эйелеү, һығылыу.

ГНУША́ТЬСЯ *несов. кого-чего, кем-чем и с неопр.* сикәнеү, ерәнәү, ғәрләнеү, тартыныу, ғәрлек (*йәки* хурлыҡ) тип һанау.

ГОБЕЛЕ́Н *м.* гобелен (*биҙәкләп эшләнгән стена балаҫы*).

ГОБО́Й *м.* гобой (*музыка ҡоралы*).

ГОВЕ́ТЬ *несов. рел.* христиан ураҙаһын тотоу.

ГО́ВОР *м.* 1. һөйләшеү, һөйләшкән тауыш; **ти́хий го́вор** аҡрын һөйләшкән тауыш; 2. *перен.* гөрөлдәгән (*йәки* сылтыраған, серелдәгән, серкелдәгән, сырҡылдаған, сутылдаған) тауыш, һөйләшеү; **го́вор волн** тулҡындар һөйләшеүе; 3. *лингв.* һөйләш.

ГОВОРИ́ТЬ *несов.* 1. (*владеть устной речью*) һөйләшеү; **ребёнок уже́ говори́т** бала инде һөйләшә; **я свобо́дно говорю́ по-ру́сски** мин русса яҡшы һөйләшәм; 2. *что и без доп.* (*выражать мысли, сообщать факты*) әйтеү, һөйләү; **говори́ть пра́вду** дөрөҫөн әйтеү; 3. (*вести разговор*) һөйләшеү; **говори́ть с прия́телем** дуҫ менән һөйләшеү; 4. (*свидетельствовать о чём-л.*) әйтеп тороу, һөйләү; белдереп тороу, раҫлау; **э́тот факт говори́т о мно́гом** был факт күп нәмә тураһында белдереп тора; **э́то говори́т не в их по́льзу** был улар файҙаһына һөйләмәй; 5. *перен.* (*сказываться в ком-чём-л.*) күренеп тороу; **в нём говори́т ста́рый произво́дственник** унын ҡарт производственник икәне күренеп тора; ◇ **и не говори́те!** әйтмә лә инде!, һөйләмә лә инде!; **не говоря́ худо́го сло́ва** уны-быны әйтеп тормай, юҡ-бар һүҙ әйтмәйенсә; **не́чего и говори́ть** әйтәһе лә юҡ, һөйләп тә тораһы юҡ; **по пра́вде говоря́** дөрөҫөн әйткәндә; **со́бственно говоря́** *см.* **со́бственно.**

ГОВОРИ́ТЬСЯ *несов. страд. к* **говори́ть** 2; ◇ **как говори́тся** *в знач. вводн. сл.* әйткәндәй.

ГОВОРЛИ́ВЫЙ *прил.* 1. һүҙсән, телсәр, күп һөйләүсән; **говорли́вый челове́к** телсәр (*йәки* телдәр) кеше; 2. *перен.* сылтырауыҡ; **говорли́вый ручеёк** сылтырауыҡ шишмә.

ГОВОРУ́Н *м. разг.* тел бисҭәһе, телсәр, лаҡылдаҡ.

ГОВОРУ́НЬЯ *женск. р. к* **говору́н.**

ГОВЯ́ДИНА *ж.* һыйыр ите.

ГОВЯ́ЖИЙ *прил.* һыйыр ите; һыйыр итенән әҙерләнгән; **говя́жья котле́та** һыйыр итенән әҙерләнгән котлет; **говя́жье са́ло** һыйыр майы, туң май.

ГО́ГОЛЬ *м. зоол.* сумғалаҡ өйрәк; ◇ **ходи́ть го́голем** *шутл.* ҡупырайып, ҡыя баҫып йөрөү, фырт йөрөү.

ГОГОТА́НЬЕ *с. см.* **гогота́ть.**

ГОГОТА́ТЬ *несов.* 1. ҡаңҡылдау, ҡаҡылдау; 2. *прост.* (*хохотать*) һаһылдау.

ГОД *м.* 1. йыл; **про́шлый год** уҙған йыл, былтыр; **уче́бный год** уҡыу йылы; 2. *мн.* **года́, го́ды** (*о возрасте*) йәш; **ему́ уже́ два го́да** ул инде ике йәштә; **молоды́е го́ды** йәш саҡтар; 3. *мн.* **года́, го́ды** (*период времени*) саҡ; 4. *мн.* **го́ды** (*промежуток времени в течение десятилетия*) йылдар; **80-е го́ды** 80-се йылдар; ◇ **бе́з году неде́ля** *шутл.* аҙ ғына, бик аҙ ваҡыт; **високо́сный год** *см.* **високо́сный; год о́т году** йылдан-йылға; **из го́да в год** йыл һайын, йылдан йыл; **кру́глый год** йыл буйы, йыл буйына.

ГОДА́МИ *нареч.* йылдарса, йылдар буйына; **они́ года́ми не встреча́лись** улар йылдар буйына осрашманылар.

ГОДИ́НА *ж. высок.* йылдар, заман; **годи́на тяжёлых испыта́ний** ауыр һынау йылдары.

ГОДИ́ТЬСЯ *несов.* ярау, яраҡлы булыу; **э́та доска́ мне годи́тся** был таҡта миңә бер эшкә ярар; **э́ти боти́нки мне не годя́тся** был ботинка миңә ярамай; **так поступа́ть не годи́тся** *безл.* улай ярамай, килешмәй.

ГОДИ́ЧНЫЙ *прил.* йыллыҡ; **годи́чный испыта́тельный срок** бер йыллыҡ һынау срогы; **годи́чный план** йыллыҡ план; ◇ **годи́чные ко́льца** *бот.* йыллыҡ балдаҡ (*ағаста*).

ГО́ДНОСТЬ *ж.* яраҡлылыҡ, яраҡлы булыу; **го́дность зерна́ для посе́ва** орлоҡтоң сәсеүгә яраҡлылығы.

ГО́ДНЫЙ *прил.* яраҡлы, яраклыҡ; **го́дный к вое́нной слу́жбе** хәрби хеҙмәткә яраҡлы.

ГОДОВА́ЛЫЙ *прил.* 1. бер йәшлек; **годова́лый ребёнок** бер йәшлек бала; 2. (*выдержанный или пролежавший год*) бер йыллыҡ, йыллаған.

ГОДОВО́Й *прил.* йыллыҡ, бер йыллыҡ; **годово́й отчёт** йыллыҡ отчёт; **годово́й дохо́д** бер йыллыҡ килер; **годово́й план** йыллыҡ план.

ГОДОВЩИ́НА *ж.* йыллыҡ; **сорокова́я годовщи́на Вели́кой Октя́брьской социалисти́ческой револю́ции** Бөйөк Октябрь социалистик революцияһының ҡырҡ йыллығы.

гожу́сь *наст. вр. от* **годи́ться.**

ГОЛ *м. спорт.* гол, туп (*тупты ҡапҡаға индереп отоп алған очко*); **заби́ть гол** тупты бәреп (*йәки* һуғып) индереү.

ГОЛА́ВЛЬ *м. зоол.* ажау, ҡушбаш, биртас.

ГОЛЕНА́СТЫЙ *прил.* оҙон сираҡлы (*йәки* ашҡаҡлы, аяҡлы).

ГОЛЕНИ́ЩЕ *с.* ҡуныс.

ГО́ЛЕНЬ *ж.* сираҡ, ашҡаҡ, енсек.

ГОЛЛА́НДЕЦ *м.* голланд.

ГОЛЛА́НДКА I *ж.* голландка, голланд ҡатын-ҡыҙы.

ГОЛЛА́НДКА II *ж. разг.* (*пе́чка*) галанка (*мейес*).

ГОЛЛА́НДСКИЙ *прил.* голланд, Голландия; **голла́ндское иску́сство** Голландия сәнғәте.

ГОЛЛА́НДЦЫ *мн.* голландтар.

ГОЛОВА́ 1. *ж.* баш; 2. *ж.* (*единица счёта скота*) баш; **сто голо́в ове́ц** йөҙ баш һарыҡ; 3. *ж. перен.* (*рассудок, ум*) аҡыл, баш; **челове́к с голово́й** аҡыллы (*йәки* башлы) кеше; 4. *м. и ж. перен.* (*начальник, руководитель*) баш, башлыҡ; 5. *ж. перен.* (*передовой отряд*) баш; **голова́ коло́нны** колонна башы; 6. *ж.* (*пищевой продукт в форме конуса, шара*) бер баш; **голова́ сы́ру** бер баш сыр; ◇ **быть на́ голову вы́ше** *кого* әлләни тиклем юғары тороу, өҫтөн булыу; **в голова́х** баш осонда; **вы́дать (себя́) с голово́й** үҙ ғәйебенде асып һалыу, үҙен тотторoу; **вы́кинуть из головы́** баштан сығарып ташлау, онотоу; **голова́ закружи́лась** баш әйләнеп китте; **дать го́лову на отсече́ние** башты киҫергә биреү; **из головы́ вон** *см.* **вон** I; **как снег на́ голову** *см.* **снег**; **лома́ть го́лову над че́м-либо** *см.* **лома́ть**; **на свою́ го́лову** үҙ башыңа, үҙеңә зыянға; **намы́лить го́лову** *кому* ҡаты тиргәү, әрләү; **не выхо́дит из головы́** иҫтән сыҡмай, онотолмай; **окуну́ться с голово́й в рабо́ту** эшкә сумыу; **отвеча́ть голово́й** *за кого-что* башы менән яуап биреү, башын киҫергә биреү; **очертя́ го́лову** *см.* **очерти́ть**; **пове́сить го́лову** башты түбән эйеү, күңелһеҙләнеү; **подня́ть го́лову** *см.* **подня́ть**; **с голово́й погрузи́ться** *во что* башы менән сумыу, мөкиббән китеү; **с головы́ до ног, с ног до головы́** баштан-аяҡ; **сам себе́ голова́** үҙенә-үҙе хужа; **сложи́ть го́лову** башты һалыу, ҡорбан булыу.

ГОЛОВА́СТИК *м.* сүмесбаш.

ГОЛОВА́СТЫЙ *прил. прост.* ҙур (*йәки* тубал) башлы.

ГОЛОВЕ́ШКА *ж.* торомбаш.

ГОЛОВИ́ЗНА *ж.* балыҡ башы (*ашамлыҡ*).

ГОЛО́ВКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **голова́** 1, 6; 2. баш, эшләпә; **голо́вка гвоздя́** сөй эшләпәһе; **голо́вка лу́ка** һуған башы; 3. *мн.* **голо́вки** баш; **сапо́жные голо́вки** итек башы.

ГОЛОВНО́Й *прил.* 1. баш; **головно́й убо́р** баш кейеме; 2. (*передовой*) алдан барыусы, башлап барыусы, башта барыусы; **головно́й отря́д** алдан барыусы отряд; ◇ **головно́й мозг** мейе, баш мейеһе.

ГОЛОВНЯ́ *ж.* 1. *см.* **голове́шка**; 2. *с.-х.* торон (*ҡыяҡлы ашлыҡтар ауырыуы*).

ГОЛОВОКРУЖЕ́НИЕ *с. прям. и перен.* баш әйләнеү; **головокруже́ние от успе́хов** уңыштарҙан баш әйләнеү.

ГОЛОВОКРУЖИ́ТЕЛЬНЫЙ *прил.* 1. баш әйләндергес, баш әйләндермәле; **головокружи́тельная высота́** баш әйләндергес бейеклек; 2. *перен.* иҫ китерлек, сиктән тыш; **головокружи́тельный успе́х** иҫ китерлек уңыш.

ГОЛОВОЛО́МКА *ж.* башватҡыс (*йомаҡ, мәсьәлә*).

ГОЛОВОЛО́МНЫЙ *прил.* бик ауыр, ҡатмарлы, башватҡыс; **головоло́мный вопро́с** ҡатмарлы мәсьәлә.

ГОЛОВОРЕ́З *м. разг.* башкиҫәр, юлбаҫар.

ГОЛОВОТЯ́П *м. разг.* баш ҡаңғыртыусы (*йәки* ҡатырыусы), юнһеҙ, рәтһеҙ.

ГОЛОВОТЯ́ПСТВО *с. разг.* баш ҡаңғыртыу, баш ҡатырыу, юнһеҙлек, рәтһеҙлек.

ГО́ЛОД *м.* 1. аслыҡ; 2. *перен.* ҡытлыҡ; **кни́жный го́лод** китап ҡытлығы.

ГОЛОДА́НИЕ *с. см.* **голода́ть.**

ГОЛОДА́ТЬ *несов.* асығыу; аслы-туҡлы йәшәү, ас тороу.

ГОЛО́ДНЫЙ *прил.* 1. ас; **голо́дный желу́док** аслай, ас ҡарынға; 2. (*вызванный голодом*) аслыҡтан, астан; **голо́дная смерть** аслыҡтан үлеү; 3. (*неурожайный*) йот, аслыҡ; **голо́дный год** аслыҡ йыл, ҡытлыҡ йыл; 4. *разг.* (*скудный*) аслы-туҡлы, етер-етмәҫ; **голо́дный паёк** етер-етмәҫ паёк.

ГОЛОДО́ВКА *ж.* ашауҙан баш тартыу, голодовка; **объяви́ть голодо́вку** голодовка иғлан итеү.

ГОЛОЛЕ́ДИЦА *ж.* боҙлауыҡ, боҙғалаҡ.

ГОЛОНО́ГИЙ *прил. разг.* яланаяҡ, яланаяҡлы.

ГО́ЛОС *м.* 1. тауыш; **повыша́ть го́лос** тауыш күтәреү; **высо́кий го́лос** нәҙек тауыш; **ни́зкий го́лос** ҡалын тауыш; 2. тауыш; **реша́ющий го́лос** хәл иткес тауыш; **совеща́тельный го́лос** кәңәш биреү тауышы; **пра́во го́лоса** тауыш биреү хоҡуғы; **подсчита́ть голоса́** бирелгән тауыштарды һанау; **большинство́м голосо́в** күпселек тауыш менән; 3. (*мнение, суждение*) фекер, һүҙ; **ну́жно прислу́шиваться к го́лосу масс** массаның фекеренә ҡолаҡ һалырға кәрәк; ◇ **быть в го́лосе** яҡшы йырлау; **в оди́н го́лос** бер тауыштан; **не свои́м го́лосом** йәмһеҙ итеп аҡырыу; **с чужо́го го́лоса** кеше һүҙе буйынса, кеше фекерен ҡабатлап.

ГОЛОСИ́СТЫЙ *прил.* көслө тауышлы.

ГОЛОСИ́ТЬ *несов.* 1. *что и без доп., прост.* (*громко петь*) ҡысҡырып йырлау; ҡыйҡыулау, таҡмаҡлау; 2. *уст.* (*громко плакать — напр. на похоронах*) әйтемләп илау, ай-һайлап илау.

ГОЛОСЛО́ВНЫЙ *прил.* нигеҙһеҙ, дәлилһеҙ, фактҡа нигеҙләнмәгән; **голосло́вное обвине́ние** нигеҙһеҙ ғәйепләү.

ГОЛОСОВА́НИЕ *с.* тауыш, тауыш биреү.

ГОЛОСОВА́ТЬ *несов.* 1. тауыш биреү; **голосова́ть за кандида́тов бло́ка коммуни́стов и беспарти́йных** коммунистәр һәм партияһыҙҙар блогы кандидаттарына тауыш биреү; 2. *что* (*ставить на голосование*) тауышҡа ҡуйыу.

ГОЛОСОВО́Й *прил.*: **голосовы́е свя́зки** тауыш ярылары; **голосова́я щель** тауыш юлағы.

ГОЛУБЕ́ТЬ *несов.* 1. (*видне́ться—о чём-л. голубом*) күгелйемләнеп күренеү, зәңгәрләнеп күренеү; 2. (*становиться голубым*) күгелйемләнеү, күгәреү, зәңгәрләнеү; **не́бо голубе́ет** күк күгелйемләнә.

ГОЛУБИ́КА *ж. бот.* күк еләк, күк көртмәле.

ГОЛУБИ́НЫЙ *прил.* күгәрсен; **голуби́ная по́чта** күгәрсен почтаһы.

ГОЛУ́БКА *ж.* 1. инә күгәрсен; 2. *разг.* (*ласковое обращение*) күгәрсенкәй (*ҡатын-ҡыҙға иркәләп әйтеү һүҙе*).

ГО́ЛУБОГЛА́ЗЫЙ *прил.* зәңгәр күҙле.

ГОЛУБО́Й *прил.* зәңгәр, күк.

ГОЛУБЦЫ́ *мн.* (*ед.* **голубе́ц** *м.*) *кул.* голубцы (*кәбеҫтәгә төрөп бешерелгән ит, дөгө һ. б.*).

ГОЛУ́БЧИК *м. разг.* күгәрсенкәй, иркәм, ҡәҙерлем.

ГО́ЛУБЬ *м.* күгәрсен; **дома́шний го́лубь** йорт күгәрсене; **ди́кий го́лубь** ҡыр күгәрсене; ◇ **го́лубь ми́ра** тыныслыҡ күгәрсене.

ГОЛУБЯ́ТНИК *м.* 1. (*любитель голубей*) күгәрсен һөйөүсе, күгәрсен аҫыраусы; 2. *зоол.* күгәрсен типкес (*йыртҡыс ҡош*); 3. *разг. см.* **голубя́тня.**

ГОЛУБЯ́ТНЯ *ж.* күгәрсен кетәге.

ГО́ЛЫЙ *прил.* 1. яланғас; **го́лые но́ги** яланғас аяҡ; 2. (*лишённый растительного покрова*) ҡола, яланғас, ҡоро, буш; **го́лая степь** ҡола ялан; **го́лая пусты́ня** буш сүл; 3. *перен.* (*без добавлений, пояснений*) ҡоро; **го́лые ци́фры** ҡоро цифрҙар; ◇ **брать го́лыми рука́ми** анһат ҡына ҡулға төшөрөү; **гол как соко́л** *см.* **со́кол; спать на го́лом полу́** ҡаҡ иҙәндә йоҡлау.

ГОЛЫ́Ш *м.* 1. *разг.* яланғас (кеше); 2. (*камень*) шыма, түңәрәк таш.

ГОЛЫШО́М *нареч. разг.* яланғас, яланғас көйгә, кейемһеҙ, шәрә көйгә.

ГОМЕОПА́Т *м.* гомеопат (*гомеопатия буйынса дарыулай торған врач*).

ГОМЕОПАТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гомеопатик; **гомеопати́ческие сре́дства** гомеопатик дарыуҙар.

ГОМЕОПА́ТИЯ *ж.* гомеопатия (*дарыуҙарҙы әҙләп-әҙләп эсереп дарыулау методы*).

ГО́МО́Н *м. разг.* шау-шыу; сыр-сыу, сырҡылдау, сырҡылдашыу; **пти́чий го́мон** ҡоштар сырҡылдашыуы.

ГОМОСЕКСУАЛИ́ЗМ *м.* гомосексуализм (*бер енестән булған кешеләрҙең үҙ-ара енси бәйләнеше*).

ГОНГ *м.* гонг (*музыка ҡоралы*).

ГОНДО́ЛА *ж.* гондола (1. *кәмәнең бер төрө*; 2. *ав.* *һауа шарында йәки дирижабльдә кешеләр ултырып осоу, өсөн, механизмдәр, приборҙар ҡуйыу өсөн әҙерләнгән урын*; 3. *ж.-д. түбәһеҙ тауар вагоны*).

ГОНЕ́НИЕ *с.* эҙәрләү, ҡыҫыу, йәберләү.

ГОНЕ́Ц *м.* сапҡын, ҡыуғынсы.

ГОНИ́ТЕЛЬ *м.* ҡыҫыусы, яфалаусы, эҙәрләүсе.

ГО́НКА *ж.* 1. *см.* **гна́ть(ся)**; 2. *разг.* (*спешка*) ҡабаланыу, ашығыу; **начала́сь го́нка** ҡабаланыу башланды; 3. *обычно мн.* **го́нки** *спорт.* ярыш, уҙыш, бәйге; ◇ **го́нка вооруже́ний** шашынып ҡоралланыу.

ГО́НОР *м. разг.* эрелек, һауалылыҡ, тәкәбберлек; **челове́к с го́нором** тәкәббер кеше.

ГОНОРА́Р *м.* гонорар.

ГОНОРЕ́Я *ж. мед.* гонорея (*йоғошло венерик ауырыу*).

ГО́НОЧНЫЙ *прил. спорт.* ярыш; **го́ночная ло́дка** ярыш кәмәһе.

ГОНТ *м. собир.* гонт (*түбә ябыу материалы*).

ГОНЧА́Р *м.* көршәксе, балсыҡтан һауыт-һаба эшләүсе.

ГОНЧА́РНЫЙ *прил.* көршәк; көршәкселек; **гонча́рные това́ры** көршәк тауарҙар; **гонча́рное произво́дство** көршәкселек производствоһы.

ГО́НЧАЯ *ж.* һунар эте.

ГО́НЩИК *м. спорт.* ярышсы, уҙышсы, ярышта ҡатнашыусы.

гоню́(сь), го́нишь(ся) *наст. вр. от* **гна́ть(ся).**

ГОНЯ́ТЬ *несов.* 1. *см.* гнать 1—4; 2. *разг.* (*посылать*) ебәреү, йөрөтөү; ◇ **гоня́ть ло́дыря** сүп тибеп йөрөү, эт ҡыуып йөрөү, эшһеҙ тик йөрөү.

ГОНЯ́ТЬСЯ *несов. см.* **гна́ться** 1, 2.

ГОП *межд.* һоп, һуп (*һикергәндә әйтелә*).

ГОПА́К *м.* гопак (*украиндәр бейеүе һәм шул бейеү көйө*).

ГОР- *ҡушма һүҙҙәрҙең «ҡала» мәғәнәһен аңлатҡан беренсе өлөшө, мәҫ.* **горсове́т** ҡала советы.

ГОРА́ *ж.* 1. тау; **Ура́льские го́ры** Урал тауҙары; 2. *мн.* **го́ры** тауҙар, таулыҡ, таулы урын; **жить в гора́х** тауҙарҙа, таулы урында йәшәү; 3. (*множество*) бик күп, өйөм-өйөм, тау-тау; **во дворе́ лежа́т го́ры я́щиков** ишек алдында әрйәләр өйөмө ята; ◇ **идти́ в го́ру** юғары күтәрелеү, алға китеү; **(как) гора́ с плеч (свали́лась)** өҫтән тау (*йәки* йөк) төшкән кеүек булды; **кати́ться по́д гору** түбән төшөү, түбәнгә тәгәрәү, һәләкәткә барыу; **наде́яться как на ка́менную го́ру** *на кого-что* ныҡ ышаныу; **не за гора́ми** алыҫ түгел, яҡын, күп ҡалманы инде; **стоя́ть горо́й** *за кого-что* бөтә көс менән яҡлау; **сули́ть золоты́е го́ры** *см.* **золото́й.**

ГОРА́ЗД *в знач. сказ. разг.* булдыҡлы, оҫта, булдыра, һәләтле; **он на всё гора́зд** ул бөтә нәмәне лә булдыра, уның ҡулынан бөтә нәмә килә; **он гора́зд на вы́думки** ул төрлө нәмә уйлап сығарырға оҫта.

ГОРА́ЗДО *нареч.* күп, байтаҡ, яҡшы уҡ; **он гора́здо вы́ше бра́та** ул ағаһынан байтаҡ оҙон; **он гора́здо сильне́е меня́** ул минән күп көслө.

ГОРБ *м.* бөкөрө, көмөрө; үркәс (*у верблюда*); ◇ **своим горбо́м** үҙ көсө, үҙ хеҙмәте менән, үҙ ҡул көсө менән.

ГОРБА́ТЫЙ *прил.* 1. (*о человеке*) бөкөрө; 2. (*изогнутый*) көмөрө, кәкере, кәкере-бөкөрө; **горба́тый нос** көмөрө танау; **горба́тый мост** көмөрө күпер; 3. *в знач. сущ.* **горба́тый** *м.*, **горба́тая** *ж.* бөкөрө, көмөрө.

ГОРБИ́НКА *ж.* бөкөрсәй, көмөрсәй; **нос с горби́нкой** көмөрсәй танау.

ГО́РБИТЬ *несов. что* бөкөрәйтеү, көмөрәйтеү.

ГО́РБИТЬСЯ *несов.* бөкөрәйеү, көмөрәйеү.

ГОРБУ́Н *м.* бөкөрө (*йәки* көмөрө) кеше.

ГОРБУ́ША *ж.* көмөрө балыҡ.

ГОРБУ́ШКА *ж.* ҡыйырсыҡ.

ГОРДЕЛИ́ВЫЙ *прил.* һауалы, тәкәббер, эре; **горделивая похо́дка** эре йөрөү.

ГОРДЕ́Ц *м.* һауалы, тәкәббер, эре.

ГОРДИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *кем-чем* ғорурланыу, маҡтаныу; **горди́ться свои́ми успе́хами** үҙ уңыштары менән ғорурланыу; 2. *разг.* (*быть высокомерным*) эреләнеү, танау күтәреү, маһайыу.

ГО́РДОСТЬ *ж.* 1. (*чувство собственного достоинства*) ғорурлыҡ; 2. (*предмет гордости*) ғорурлыҡ, маҡтаныс; **сове́тские лётчики—го́рдость Сове́тского Сою́за** совет лётчиктәре — Советтәр Союзының ғорурлығы; 3. (*высокомерие*) һауалылыҡ, эрелек; 4. (*чувство удовлетворения*) ғорурлыҡ.

ГО́РДЫЙ *прил.* 1. ғорур; **го́рдый челове́к** ғорур кеше; 2. (*надменный*) һауалы; тәкәббер, эре; **го́рдый взгляд** тәкәббер ҡараш.

ГО́РЕ *с.* 1. ҡайғы, көйөнөс, хәсрәт; **помо́чь го́рю** ҡайғыһын уртаҡлашыу; 2. (*несчастье*) бәхетһеҙлек, бәлә, бәлә-ҡаза; **го́ре в том, что...** бәлә шунда...; ◇ **а ему́ и го́ря ма́ло** иҫе лә китмәй, ике ятып бер төшөнә лә инмәй; **го́ре-охо́тник** һунарсы шәрәмәте, алама һунарсы; **на моё го́ре** бәхетһеҙлегемә ҡаршы.

ГОРЕВА́ТЬ *несов.* ҡайғырыу, көйөнөү, хәсрәтләнеү, бошоноу.

ГОРЕ́ЛКА *ж.* горелка; **при́мусная горе́лка** примус горелкаһы.

ГОРЕ́ЛЫЙ *прил.* 1. янған, уртәлгән, көйгән; ҡыҙған; **горе́лый хлеб** ҡыҙған ашлыҡ; 2. *в знач. сущ.* **горе́лое** *с.* көйөк; 3. (*истлевший, прелый*) серегән, бурһыған; **горе́лые ко́жи** серегән күндәр.

ГОРЕМЫ́КА *м. и ж. разг.* бисара, меҫкен, бәхетһеҙ кеше.

ГОРЕМЫ́ЧНЫЙ *прил. разг.* бисара, бәхетһеҙ.

ГОРЕ́НИЕ *с. см.* горе́ть 1, 7.

ГО́РЕСТНЫЙ *прил.* ҡайғылы, хәсрәтле, күңелһеҙ; **го́рестное собы́тие** күңелһеҙ ваҡиға; **го́рестное пережива́ние** ҡайғылы кисереш.

ГО́РЕСТЬ *ж.* 1. (*скорбь*) ҡайғы, хәсрәт; 2. *мн.* **го́рести** (*несчастья*) ҡайғы-хәсрәт, бәхетһеҙлек.

ГОРЕ́ТЬ *несов.* 1. яныу; **дрова́ хорошо́ горя́т** утын яҡшы яна; **все ла́мпы я́рко горя́т** бөтә лампалар ҙа яҡты яна; 2. (*быть в жару*) ҡыҙыу, яныу; 3. *перен.* (*краснеть*) ҡыҙарыу; **он горе́л от стыда́** ул оятынан ҡыҙарҙы; 4. *перен.* (*сверкать ярким блеском*) яҡтырыу; **за реко́й гори́т заря́** йылға аръяғында таң яҡтырып килә; 5. *перен.* (*блестеть*) янып тороу, ялтырау; **его́ глаза́ горя́т** күҙҙәре ялтырай; 6. (*гнить, преть*) яныу, сереү, ҡыҙыу; 7. *чем, перен.* (*быть охваченным сильным чувством*) ҡайнау, яныу; **горе́ть любо́вью** ғишыҡ утында яныу; **горе́ть не́навистью** асыу ҡайнау, нәфрәт уты менән яныу; **горе́ть жела́нием** бик ныҡ теләү; ◇ **не гори́т** ут ҡапмаған бит; **земля́ гори́т у него́ под нога́ми** ҡуҙға баҫҡан бесәй кеүек йөрөй.

ГО́РЕЦ *м.* таулы, тау кешеһе.

ГО́РЕЧЬ *ж.* 1. әсе тәм; **у меня́ го́речь во рту́** ауыҙымда әсе тәм бар; 2. әсе тойғо, әрнеү; **в душе́ у него́ оста́лась го́речь** күңелендә ниндәйҙер әрнеү ҡалды.

ГОРИЗО́НТ *м.* 1. офоҡ; **на горизо́нте показа́лся кора́бль** офоҡта карап күренде; **скры́ться за горизо́нтом** офоҡ артына инеп юғалыу; 2. (*видимое пространство*) күк йөҙө; **ни о́блачка на горизо́нте** күк йөҙөндә бер генә болот та юҡ, күк йөҙө салт аяҙ; 3. *перен.* (*круг знаний, идей, интересов*) белем, донъяға ҡараш; 4. *мн.* **горизо́нты** (*круг возможностей*) мөмкинлектәр; **пе́ред ним откры́лись широ́кие горизо́нты** уның алдында киң мөмкинлектәр асылды; 5. (*высота воды*) бейеклек; ◇ **появля́ться на горизо́нте** күренә башлау (*кешеләр араһында*); **исче́знуть с горизо́нта** юҡ булыу, күренмәй башлау.

ГОРИЗОНТА́ЛЬ *ж.* 1. буй һыҙыҡ (*йәки* юнәлеш); 2. *геод.* горизонталь (*картала бер үк бейеклектә булған нөктәләрҙе тоташтырған һыҙыҡ*).

ГОРИЗОНТА́ЛЬНЫЙ *прил.* горизонталь; **горизонта́льная ли́ния** горизонталь һыҙыҡ.

ГОРИ́ЛЛА *ж.* горилла (*кешегә оҡшаш маймыл*).

ГОРИ́СТЫЙ *прил.* таулы; **гори́стая ме́стность** таулы урын.

ГО́РКНУТЬ *несов.* әсеү, әсе тәм инеү.

ГОРКО́М *м.* (**городско́й комите́т**) горком (ҡала комитеты).

ГОРЛА́НИТЬ *несов. что и без доп., прост.* баҡырыу, аҡырыу, ҡысҡырып һөйләү.

ГОРЛА́СТЫЙ *прил. прост.* асы тауышлы; ҡушбоғаҙ, ярыҡ барабан.

ГО́РЛИНКА, ГО́РЛИЦА *ж.* алатуба.

ГО́РЛО *с.* 1. боғаҙ, тамаҡ; **дыха́тельное го́рло** *анат.* ҡурылдай, боғарҙаҡ; 2. *см.* **го́рлышко** 2; 3. *геогр.* тамаҡ; ◇ **взять за го́рло** яғаһынан алыу; **во всё го́рло** тамаҡ ярылғансы (*ҡысҡырыу*); **по го́рло** муйындан; **приста́ть с ножо́м к го́рлу** тамаҡҡа бысаҡ булып ҡаҙалыу, һорап теңкәгә тейеү, йөҙәтеү; **промочи́ть го́рло** аҙ ғына эсеп алыу, тамаҡ сылатыу; **слова́ застря́ли у него́ в го́рле** әйтер һүҙен әйтә алманы (*ҡурҡыуҙан, оялыуҙан һ. б.*); **стать поперёк го́рла** юлға арҡыры төшөү, теңкәне ҡоротоу; **сыт по го́рло** 1) (*очень сыт*) мин туҡ, бер ҡабыр ерем дә юҡ; 2) (*вполне достаточно чего-л.*) артығы менән еткән.

ГОРЛОВО́Й *прил.* тамаҡ; **горлова́я боле́знь** тамаҡ ауырыуы.

ГОРЛЫШКО *с.* 1. *уменьш.-ласк. от* **горло** 1; 2. (*верхняя суженная часть сосуда*) ауыҙ; **пить из горлышка** ауыҙынан эсеү.

ГОРМОН *м. физиол.* гормон (*эске секреция биҙҙәре тарафынан ҡанға айырып сығарыла торған матдә*).

ГОРН I *м. тех.* 1. (*печь для нагрева металлов*) тимерлек усағы; 2. (*нижняя часть домны*) горн (*домна мейесенең түбән өлөшө*).

ГОРН II *м. муз.* борғо.

ГОРНИСТ *м.* борғосо.

ГОРНИЦА *ж. уст.* түрьяҡ, ҡунаҡ өйө.

ГОРНИЧНАЯ *ж.* горничная.

ГОРНОЗАВОДСКИЙ *прил.* тау промышленносе; **Урал — горнозаводский район** Урал—тау промышленносе районы.

ГОРНОЗАВОДЧИК *м. уст.* горнозаводчик (*тау промышленносе предприятиеһе хужаһы*).

ГОРНОПРОМЫШЛЕННЫЙ *прил.*: **горнопромышленный район** тау промышленносе районы.

ГОРНОСТАЕВЫЙ *прил.* аҫ; **горностаевый мех** аҫ тиреһе.

ГОРНОСТАЙ *м.* 1. аҫ; 2. (*мех*) аҫ тиреһе.

ГОРНЫЙ *прил.* тау; таулы; **горная порода** тау тоҡомо; **горная страна** таулы ил; ◇ **горный лён** *мин.* тау етене, азбест; **горный хрусталь** тау хрустале (*кварцтың үтә күренмәле бер төрө*).

ГОРНЯК *м. разг.* горняк (1. *тау промышленносе эшсеһе*; 2. *тау промышленносе инженере йәки тау институтында уҡыусы студент*).

ГОРНЯЦКИЙ *прил. разг.* горняк; **горняцкий посёлок** горняктәр посёлкаһы.

ГОРОД *м.* ҡала; **областной город** өлкә ҡалаһы; **выехать за город** ҡала ситенә сығыу; ◇ **ни к селу ни к городу** урынһыҙға, бушалағайымға.

ГОРОДИТЬ *несов. что, прост.* (*говорить вздор*) юҡ-бар нәмә һөйләү, сафсата һатыу; ◇ **огород городить** юҡҡа маташыу, файҙаһыҙ эш башлау.

ГОРОДИЩЕ *с. археол.* боронғо ҡала урыны.

ГОРОДКИ *мн.* (*ед.* **городок** *м.*) *спорт.* бура.

ГОРОДНИЧИЙ *м. ист.* ҡала башлығы.

ГОРОДОВОЙ *м. ист.* городовой (*революцияға тиклем ҡалаларҙа түбән дәрәжәле полицейский*).

ГОРОДСКОЙ *прил.* ҡала; **городской комитет партии** партияның ҡала комитете; **городской житель** ҡалала тороусы, ҡала кешеһе; **городской голова** *ист.* ҡала башлығы.

ГОРОЖАНИН *м.* ҡала кешеһе, ҡалала тороусы.

ГОРОЖАНКА *женск. р. к* **горожанин**.

ГОРООБРАЗОВАНИЕ *с. геол.* тау барлыҡҡа килеү.

ГОРОХ *м.* борсаҡ; ◇ **при царе Горохе** *шутл.* хан заманында, күптән, әллә ҡасан; **как об стену горох** ҡолағына ла элмәй; уға әйттең ни, стенаға әйттең ни.

ГОРОХОВЫЙ *прил.* 1. борсаҡ; **гороховый стручок** борсаҡ ҡуҙағы; 2. (*о цвете*) борсаҡ төҫлө; ◇ **шут гороховый** әҙәм көлкөһө, шөрҙөк.

ГОРОШЕК *м.* 1. *уменьш. от* **горох**; 2. (*крапинки на материи*) бөрсөк; **ситец в горошек** бөрсөклө ситса; ◇ **зелёный горошек** йәшел борсаҡ; **душистый горошек** *бот.* хуш еҫле кәрешкә.

ГОРОШИНА *ж.* 1. борсаҡ (бөртөгө), (бер) борсаҡ; 2. *см.* **горошек** 2.

ГОРСКИЙ *прил.* тау; **горские племена** тау ҡәбиләләре.

ГОРСОВЕТ *м.* (**городской совет**) ҡала советы.

ГОРСТЬ *ж.* 1. (*руки*) ус; 2. (*количество чего-л.*) ус; **горсть овса** бер ус һоло; 3. *перен.* бер төркөм; **горсть храбрецов** бер төркөм батырҙар.

ГОРТАННЫЙ *прил.* тамаҡ; **гортанные звуки** *лингв.* тамаҡ өндәре.

ГОРТАНЬ *ж. анат.* тамаҡ.

ГОРЧИТЬ *несов.* әсе тәм килеү; **масло горчит** майҙан әсе тәм килә.

ГОРЧИЦА *ж.* горчица (*үҫемлек һәм шул үҫемлектән әҙерләнгән тәмләткес нәмә*).

ГОРЧИЧНИК *м.* горчичник; **поставить горчичник** горчичник һалыу.

ГОРЧИЧНИЦА *ж.* горчица һауыты.

ГОРЧИЧНЫЙ *прил.* горчица; **горчичное масло** горчица майы.

ГОРШЕЧНИК *м.* көршәксе, көршәк яһаусы.

ГОРШОК *м.* көршәк.

ГОРЬКИЙ *прил.* 1. (*на вкус*) асы, әсе; 2. (*очень тяжёлый*; *горестный*) ауыр, ҡайғылы, әсе, асы, ҡанлы; **горькая участь** ауыр яҙмыш; **горькая истина** асы хәҡиҡәт; **горькие слёзы** ҡанлы йәш; 3. *разг.* (*несчастный*) бәхетһеҙ, ҡыҙғаныс; **горький сирота** бәхетһеҙ етем; 4. *в знач. сущ.* **горькая** *ж.* (*водка*) араҡы; ◇ **горький пьяница** иҫерек баш.

ГОРЮЧИЙ I *прил.* 1. яныусан, яна торған; **горючий материал** яна торған материал; 2. *в знач. сущ.* **горючее** *с. тех.* яғыулыҡ; шыйыҡ яғыулыҡ.

ГОРЮЧИЙ II *прил.*: **плакать горючими слезами** ҡанлы йәш менән илау.

ГОРЯЧЕЧНЫЙ *прил.*: **горячечный бред** *прост.* биҙгәк һаташтырыуы, биҙгәктән һаташыу.

ГОРЯЧИЙ *прил.* 1. ҡыҙыу, эҫе, ҡайнар; **горячая пища** ҡайнар аш; 2. *перен.* (*вспыльчивый*) ҡыҙыу, ярһыу; **горячий человек** ҡыҙыу ҡанлы кеше; 3. *перен.* (*страстный, пламенный*) ялҡынлы, ҡайнар; **горячий привет** ялҡынлы сәләм; **горячее сердце** ҡайнар йөрәк; 4. *в знач. сущ.* **горячее** *с. разг.* ҡайнар аш; 5. (*о времени*) ҡыҙыу; **горячая пора** ҡыҙыу ваҡыт; ◇ **горячая обработка металлов** *тех.* металды ҡыҙҙырып эшкәртеү; **по горячим следам** 1) (*по свежим следам*) эҙе буйлап; 2) (*сразу же*) эҫе мәлендә, кисектермәҫтән; **под горячую руку** асыу ҡабарған саҡҡа тура килеү.

ГОРЯЧИТЕЛЬНЫЙ *прил.*: **горячительные напитки** *уст.* иҫерткес эсемлектәр.

ГОРЯЧИТЬ *несов. кого-что* ярһытыу, ҡыҙҙырыу.

ГОРЯЧИ́ТЬСЯ *несов.* ярһыу, ҡыҙыу; **напра́сно горячи́ться** урынһыҙға ҡыҙыу.

ГОРЯ́ЧКА *ж.* 1. *уст.* (*лихорадка*) биҙгәк, тапма; 2. *перен.* (*спешка*) ашығыу, ҡабаланыу; **горя́чка пе́ред отъе́здом** юлға сығыу алдынан ҡабаланыу; ◇ **поро́ть горя́чку** ашығыу, ҡабаланыу, урынһыҙға ҡабаланыу, кәрәкмәгәнгә ашығыу.

ГОРЯ́ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*увлечённость*) мауығыусылыҡ, ашҡыныусанлыҡ, дәртлелек; 2. (*вспыльчивость*) ҡыҙыу ҡанлылыҡ, ярһыулыҡ, дыуамаллыҡ.

ГОС- *ҡушма һүҙҙәрҙең «дәүләт» мәғәнәһен аңлатҡан беренсе өлөшө, мәҫ.* **госбюдже́т** дәүләт бюджете.

ГОСБА́НК *м.* **(госуда́рственный банк)** дәүләт банкыһы.

ГОСБЮДЖЕ́Т *м.* **(госуда́рственный бюдже́т)** дәүләт бюджете.

ГОСКРЕДИ́Т *м.* **(госуда́рственный креди́т)** дәүләт кредите.

ГОСПИТАЛИЗА́ЦИЯ *ж. см.* **госпитализи́ровать.**

ГОСПИТАЛИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого* госпиталгә һалыу.

ГО́СПИТАЛЬ *м.* госпиталь; **полево́й го́спиталь** ялан госпитале.

ГОСПИТА́ЛЬНЫЙ *прил.* госпиталь; **госпита́льный врач** госпиталь врачы.

ГОСПЛА́Н *м.* **(госуда́рственная пла́новая коми́ссия)** госплан (дәүләт план комиссияһы).

ГОСПОДИ́Н *м.* 1. (*обращение*) әфәнде; 2. *уст.* (*хозяин*) хужа; 3. *уст.* (*светский человек*) бай, баяр; ◇ **быть господи́ном своего́ сло́ва** үҙ һүҙенә хужа булыу; **сам себе́ господи́н** үҙе баш, үҙе түш.

ГОСПО́ДСКИЙ *прил. уст.* бай, баяр; **госпо́дский дом** баяр йорто.

ГОСПО́ДСТВО *с.* хакимлек, өҫтөнлөк; **полити́ческое госпо́дство** политик өҫтөнлөк.

ГОСПО́ДСТВОВАТЬ *несов.* 1. (*властвовать*) хакимлек (*йәки* өҫтөнлөк) итеү, өҫтөнлөк алыу; 2. *над чем* (*возвышаться*) ҡалҡып тороу.

ГОСПО́ДСТВУЮЩИЙ *прич. и прил.* хакимлек (*йәки* өҫтөнлөк) итеүсе, хаким, өҫтөн; **госпо́дствующий класс** хаким синыф; **госпо́дствующее мне́ние** өҫтөнлөк итеүсе фекер.

ГОСПОЖА́ *ж.* 1. (*обращение*) ханым; 2. *уст.* (*хозяйка*) хужа бикә.

ГОССТРА́Х *м.* **(госуда́рственное страхова́ние)** госстрах (дәүләт страхованиеһе).

ГОСТЕПРИИ́МНЫЙ *прил.* ҡунаҡсыл; **гостеприи́мные хозя́ева** ҡунаҡсыл хужалар.

ГОСТЕПРИИ́МСТВО *с.* ҡунаҡсыллыҡ.

ГОСТИ́НАЯ *ж.* ҡунаҡ бүлмәһе (*йәки* өйө).

ГОСТИ́НЕЦ *м. прост.* күстәнәс.

ГОСТИ́НИЦА *ж.* гостиница.

ГОСТИ́ТЬ *несов.* ҡунаҡ булыу.

ГОСТЬ *м.* ҡунаҡ; **он у нас ре́дкий гость** ул беҙгә һирәк килә торған ҡунаҡ; **сего́дня у нас го́сти** бөгөн беҙҙә ҡунаҡтар бар; **идти́ в го́сти** ҡунаҡҡа барыу; **в гостя́х хорошо́, а до́ма лу́чше** *посл.* ҡунаҡта яҡшы, ә өйҙә яҡшыраҡ.

ГОСУДА́РСТВЕННОСТЬ *ж.* дәүләт ҡоролошо.

ГОСУДА́РСТВЕННЫЙ *прил.* дәүләт; **госуда́рственный строй** дәүләт ҡоролошо; **госуда́рственный герб** дәүләт гербе; **госуда́рственные грани́цы** дәүләт сиктәре; **госуда́рственная та́йна** дәүләт сере; **де́ло госуда́рственной ва́жности** дәүләт әһәмиәтендәге эш.

ГОСУДА́РСТВО *с.* дәүләт; **социалисти́ческое госуда́рство** социалистик дәүләт; **многонациона́льное госуда́рство** күп милләтле дәүләт.

ГОСУДА́РЫНЯ *ж. ист.* ҡатын батша (*царица*); батша ҡатыны (*жена государя*); ◇ **ми́лостивая госуда́рыня** *уст.* хөрмәтле ханым (*элекке ваҡытта өндәшеү һүҙе*).

ГОСУДА́РЬ *м.* батша; ◇ **ми́лостивый госуда́рь** *уст.* хөрмәтле әфәндем (*элекке ваҡытта өндәшеү һүҙе*).

ГО́ТИКА *ж. архит.* готика (*урта быуат Европала архитектура стиле*).

ГОТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* готика, готик; готика стилендәге; **готи́ческий стиль** готика стиле; ◇ **готи́ческий шрифт** готик шрифт.

ГОТОВА́ЛЬНЯ *ж.* готовальня (*чертёж инструменттәре наборы*).

ГОТО́ВИТЬ *несов.* 1. *что* әҙерләү; **гото́вить ру́копись к набо́ру** ҡулъяҙманы наборға әҙерләү; **гото́вить уро́ки** дәрестәрҙе әҙерләү; 2. *что и без доп.* (*стряпать*) бешереү, әҙерләү; 3. *что* (*собираться сделать, замышлять*) әҙерләнеү, йыйыныу.

ГОТО́ВИТЬСЯ *несов.* 1. *к чему и с неопр.* әҙерләнеү; **гото́виться к докла́ду** докладҡа әҙерләнеү; 2. (*надвигаться, назревать*) булырға тороу, яҡынлашып килеү; **гото́вятся кру́пные собы́тия** ҙур ваҡиғалар булырға тора; 3. *страд. к* **гото́вить.**

ГОТО́ВНОСТЬ *ж.* әҙерлек, әҙер тороу; **он изъяви́л свою́ гото́вность помо́чь нам** ул беҙгә булышырға әҙер тороуын белдерҙе; **быть в по́лной боево́й гото́вности** тулыһынса хәрби әҙерлектә булыу.

ГОТО́ВЫЙ *прил. в разн. знач.* әҙер; **гото́вое пла́тье** әҙер кейем; **быть гото́вым** *к чему-л.* әҙер булыу; **жить на всём гото́вом** әҙергә хәҙер булып йәшәү; **всегда́ гото́в!** һәр ваҡыт әҙер!

ГОФРИРО́ВАННЫЙ *прич. и прил.* тулҡынлы, һырлы; **гофриро́ванное желе́зо** һырлы тимер.

ГОФРИ́РОВАТЬ *несов. что* һырлау, тулҡынлатып һырлау (*биҙәкләү*).

гощу́ *наст. вр. от* **гости́ть.**

ГРАБ *м. бот.* граб (*ағас*).

ГРАБЁЖ *м.* талау.

ГРАБИ́ТЕЛЬ *м.* талаусы, юлбаҫар.

ГРАБИ́ТЕЛЬСКИЙ *прил.* талау; **граби́тельские во́йны** талау һуғыштары.

ГРА́БИТЬ I *несов. кого-что* талау.

ГРА́БИТЬ II *несов. что, обл.* (*сгребать граблями*) тырмау.

ГРА́БЛИ *только мн.* тырма.

ГРАВЁР *м.* гравёр (*металды, ташты һ. б. соҡоп һәм ҡабартып һүрәттәр, биҙәктәр яһаусы*).

ГРАВЁРНЫЙ *прил.* гравёр, главёрлыҡ; **гравёрная мастерска́я** гравёр мастерскойы.

ГРА́ВИЙ *м.* ваҡ ҡырсын таш, эре ҡом.

ГРАВИРОВА́ЛЬНЫЙ *прил.* гравёрлау; **гравирова́льные инструме́нты** гравёрлау ҡоралдары.

ГРАВИРОВА́ТЬ *несов. что и без доп.* гравёрлау (*металды, ташты һ. б. соҡоп йәки ҡабартып һүрәттәр, биҙәктәр төшөрөү*).

ГРАВИРО́ВКА *ж.* 1. *см.* **гравирова́ть**; 2. (*рисунок*) гравировка.

ГРАВИРО́ВЩИК *м. см.* **гравёр.**

ГРАВЮ́РА *ж.* гравюра (*соҡоп йәки ҡабартып яһалған клише һәм шул клишенән төшөрөлгән һүрәт, рәсем*).

ГРАД I *м.* 1. боҙ, борсаҡ; **шёл дождь с гра́дом** боҙ ҡатыш ямғыр яуҙы; 2. *перен.* ямғыр, ҡойон; **под гра́дом пуль** пуляләр ямғыры аҫтында; **на меня́ посы́пался це́лый град упрёков** миңә төрлө яҡтан үпкәләү яуҙыра башланылар; 3. *в знач. нареч.* **гра́дом** бик күп булып, шыбыр, шыбырҙап, ямғыр кеүек; **спе́лые я́блоки посы́пались гра́дом** өлгөргән алмалар шыбырҙап ҡойола башланы; **пот лил с него́ гра́дом** ул шыбыр тиргә баткайны.

ГРАД II *м. уст. см.* **го́род.**

ГРАДА́ЦИЯ *ж.* градация (*бер нәмәнән икенсеһенә күскәндәге эҙмә-эҙлелек*).

ГРАДОНАЧА́ЛЬНИК *м. ист.* ҡала башлығы, градоначальник.

ГРАДУИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* һыҙыҡ менән бүлгеләү; градустарға бүлеү, градус билдәләре һыҙыу; **градуи́ровать шкалу́ термо́метра** термометр шкалаһын градустарға бүлеү.

ГРА́ДУС *м.* градус (1. *үлсәү берәмеге, түңәрәктең 360-тан бер өлөшө*; 2. *температура үлсәү берәмеге*).

ГРА́ДУСНИК *м. разг.* градусник.

ГРАЖДАНИ́Н *м.* гражданин; **граждани́н Сове́тского Сою́за** Советтәр Союзы гражданине.

ГРАЖДА́НКА *ж.* гражданка.

ГРАЖДА́НСКИЙ *прил.* 1. (*свойственный истинному гражданину*) гражданлыҡ; граждандарса, ысын граждандарса; **гражда́нский долг** гражданлыҡ бурысы; **гражда́нское му́жество** ысын граждандарса батырлыҡ; 2. гражданлыҡ, гражданский; **гражда́нский ко́декс** *юр.* гражданский кодекс; **а́кты гражда́нского состоя́ния** гражданлыҡ акттары; ◇ **гражда́нская война́** граждандар һуғышы; **гражда́нская панихи́да** гражданлыҡ панихидаһы; **гражда́нский брак** загста яҙылып өйләнешеү; **гражда́нское населе́ние** ғәскәриҙәрҙән башҡа барлыҡ халыҡ, ғәскәри булмаған халыҡ.

ГРАЖДА́НСТВО *с.* гражданлыҡ; **получи́ть права́ гражда́нства** гражданлыҡ хоҡуғы алыу.

ГРАМЗА́ПИСЬ *ж.* (**грамофо́нная за́пись**) грамзапись (*граммофонға яҙылған әйбер*).

ГРАММ *м.* грамм.

ГРАММА́ТИКА *ж.* грамматика.

ГРАММАТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* грамматика; **граммати́ческие пра́вила** грамматика ҡағиҙәләре; ◇ **граммати́ческие оши́бки** грамматик хаталар.

ГРАММОФО́Н *м.* граммофон.

ГРАММОФО́ННЫЙ *прил.* граммофон; **граммофо́нная пласти́нка** граммофон пластинкаһы.

ГРА́МОТА *ж.* 1. (*умение читать и писать*) уҡый-яҙа белеү; **учи́ться гра́моте** уҡырға-яҙырға өйрәнеү; 2. (*официальный документ*) грамота; **почётная гра́мота** почёт грамотаһы; **вери́тельные гра́моты** *дип.* ышаныс грамотаһы; ◇ **фи́лькина гра́мота** мәғәнәһеҙ документ, наҙан яҙылған документ, буш ҡағыҙ.

ГРАМОТЕ́Й *м. разг.* уҡый-яҙа белеүсе; **он большо́й грамоте́й** ул бик уҡый-яҙа белеүсе кеше.

ГРА́МОТНОСТЬ *ж.* 1. (*умение читать и писать*) уҡый-яҙа белеү; 2. (*отсутствие ошибок*) грамоталылыҡ.

ГРА́МОТНЫЙ *прил.* 1. (*умеющий читать и писать*) уҡый-яҙа белеүсе; 2. (*написанный без ошибок*) грамоталы; 3. *перен. разг.* (*знающий*) белемле; **он гра́мотный инжене́р** ул белемле инженер; 4. (*умело выполненный*) дөрөҫ эшләнгән, белеп эшләнгән, еренә еткереп эшләнгән; **гра́мотный чертёж** еренә еткереп эшләнгән чертёж.

ГРАН *м. уст.* гран (*0,062 грамм ауырлыҡтағы аптека үлсәүе берәмеге*).

ГРАНА́Т I *м. бот.* гранат (*ағасы һәм емеше*).

ГРАНА́Т II *м.* гранат (*аҫыл таш*).

ГРАНА́ТА *ж. воен.* граната; **ручна́я грана́та** ҡул гранатаһы.

ГРАНА́ТНЫЙ *прил. воен.* граната; **грана́тный ка́псюль** граната капсюле.

ГРАНА́ТОВЫЙ I *прил.* гранат; **грана́товое де́рево** гранат ағасы.

ГРАНА́ТОВЫЙ II *прил.* гранат; **грана́товое ожере́лье** гранат муйынса.

ГРАНАТОМЁТ *м. воен.* гранатомёт (*граната ата торған ҡорал*).

ГРАНДИО́ЗНЫЙ *прил.* грандиоз; **грандио́зное зда́ние** бик ҙур йорт; **грандио́зные за́мыслы** грандиоз маҡсаттар.

ГРАНЁНЫЙ *прил.* ҡырланған; ҡырлы; **гранёный стака́н** ҡырлы стакан; **гранёный алма́з** ҡырланған алмас.

ГРАНИ́ЛЬНЫЙ *прил.* ҡырлау; **грани́льная мастерска́я** ҡырлау мастерскойы.

ГРАНИ́ЛЬНЯ *ж.* гранильня, ҡырлау мастерскойы.

ГРАНИ́ЛЬЩИК *м.* ҡырлаусы, гранильщик.

ГРАНИ́Т *м.* гранит.

ГРАНИ́ТНЫЙ *прил.* гранит; **грани́тная плита́** гранит плита.

ГРАНИ́ТЬ *несов. что* ҡырлап шымартыу; **грани́ть алма́з** алмас ташын ҡырлап шымартыу.

ГРАНИ́ЦА *ж.* 1. сик, граница; **охра́на грани́цы** сик һаҡлау; 2. *обычно мн.* **грани́цы** *перен.* сик, сама, үлсәү, норма; **всему́ есть грани́цы** һәр бер нәмәнең сиге бар; **не знать грани́ц** сама белмәү; ◇ **за грани́цей** сит илдә; **е́хать за грани́цу** сит илгә китеү; **из-за грани́цы** сит илдәрҙән.

ГРАНИ́ЧИТЬ *несов. с чем* 1. сиктәш булыу, йәнәшә булыу, сикләнеү; **Кита́й грани́чит с СССР** Ҡытай СССР менән сиктәш; 2. *перен.* яҡын тороу, бер булыу; **тру́сость в бою́**

граничит с предательством һуғышта ҡурҡаҡлыҡ хыянат итеү менән бер.

ГРАНКА *ж. полигр.* гранка (*типографияла йыйылып әле биттәргә һалынмаған набор һәм шул наборҙың оттискеһе*).

ГРАНУЛИРОВАТЬ *сов. и несов. что* ярмалау, бөртөкләндереү; **гранулировать удобрения** *с.-х.* ашламаларҙы бөртөкләндереү.

ГРАНУЛЯЦИЯ *ж.* 1. бөртөкләндереү, ярмалау; 2. *астр.* грануляция (*ҡояш өҫтөнөң бөртөк-бөртөк булып күренеүе*); 3. *мед.* ит үреү.

ГРАНЬ *ж.* 1. (*граница*) сик, ҡыр; 2. *мат.* яҡ, ҡыр; **у куба шесть граней** кубтың алты яғы бар.

ГРАССИРОВАТЬ *несов.* һаҡауланыу (*«р» өнөн французса итеп әйтеү*).

ГРАФ *м.* граф (*дворяндәр титулы һәм шул исемде йөрөткән кеше*).

ГРАФА *ж.* графа (1. *контора кенәгәләрендә, таблицаларҙа ике һыҙыҡ араһындағы урын*; 2. *тексттың бүлеге*).

ГРАФИК I *м.* график (1. *төрлө процестәрҙең һан бәйләнештәрен күрһәтә торған диаграммалар, чертёждар*; 2. *үтәлеү ваҡыты асыҡ күрһәтелгән эш планы*).

ГРАФИК II *м.* (*художник*) график (*графика менән шөғөлләнеүсе художник*).

ГРАФИКА *ж.* графика (1. *иск. буяуһыҙ ғына һүрәттәр төшөрөү*; 2. *иск. собир. шул юл менән барлыҡҡа килгән әҫәрҙәр*; 3. *лингв. баҫма йәки яҙма хәрефтәрҙең яҙылыу рәүеше*).

ГРАФИН *м.* графин.

ГРАФИНЯ *ж.* графиня (*граф бисәһе йәки ҡыҙы*).

ГРАФИТ *м.* графит (*минерал*).

ГРАФИТНЫЙ, ГРАФИТОВЫЙ *прил.* графит; **графитовый карандаш** графит ҡәләм.

ГРАФИТЬ *несов. что* графалау, графалап һыҙыу.

ГРАФИЧЕСКИЙ I *прил.* графика; **графическое искусство** графика сәнғәте.

ГРАФИЧЕСКИЙ II *прил.* график; **графический метод** график метод.

ГРАФЛЁНЫЙ *прил.* һыҙыҡлы, графалы; **графлёная бумага** һыҙыҡлы ҡағыҙ.

ГРАФСКИЙ *прил.* граф, графлыҡ; **графский титул** графлыҡ титулы.

ГРАФСТВО *с.* графлыҡ (1. *графлыҡ титулы*; 2. *Англияла һ. б. илдәрҙә ҙур административ-территориаль берәмек*; 3. *уст. феодализм дәүерендә графтар биләгән ерҙәр*).

ГРАЦИОЗНЫЙ *прил.* һомғол, зифа буйлы, матур хәрәкәтле.

ГРАЦИЯ *ж.* һомғоллоҡ, зифалыҡ, хәрәкәттә матурлыҡ.

ГРАЧ *м.* ҡара ҡарға.

ГРАЧИНЫЙ *прил.* ҡара ҡарға; **грачиные гнёзда** ҡара ҡарға ояларты.

ГРЕБЁНКА *ж.* тараҡ; ◇ **стричь под гребёнку** ҡыҫҡартып ҡырҡыу; **стричь всех под одну гребёнку** бөтәһен дә бер аршынға һалыу.

ГРЕБЕНЬ *м.* 1. (*гребёнка*) тараҡ; 2. *тех.* (*стойка с зубьями*) ҡаба; 3. (*верхний край чего-л.*) ҡырлас, һырт; **гребень гор** тау ҡырласы; 4. (*у птиц*) кикрек; **петушиный гребень** әтәс кикреге; 5. (*крыши*) ҡыйыҡ осо.

ГРЕБЕЦ *м.* ишкәксе.

ГРЕБЛЯ *ж. спорт.* (ишкәк) ишеү; **парная гребля** ҡушлап ишеү.

ГРЕБНОЙ *прил.* 1. (ишкәк) ишеү; **гребной спорт** ишкәк ишеү спорты; 2. (*приводимый в движение вёслами*) ишкәкле; **гребное судно** ишкәкле судно; 3. *тех.* ишә торған, ишкес; **гребной винт** ишә торған винт.

ГРЁЗА *ж. поэт.* татлы хыял.

ГРЕЗИТЬ *несов.* 1. (*мечтать*) хыялланыу, хыялға сумыу; 2. (*видеть во сне; бредить*) төштә күреү; һаташыу; **грезить наяву** хыялға батыу.

ГРЕЗИТЬСЯ *несов.* 1. (*представляться*) күҙгә күренеү, күҙ алдына килеү; **ему грезился большой успех** күҙ алдына ҙур уңыш килә ине; 2. (*сниться*) төшкә инеү.

ГРЕЙДЕР *м. тех.* грейдер (*ер ҡаҙыу машинаһы*).

ГРЕЙФЕР *м. тех.* грейфер, ҡуш һоҫҡо (*күтәреү кранында була*).

ГРЕК *м.* грек.

ГРЕКИ *мн.* гректәр.

ГРЕЛКА *ж.* йылытҡыс, грелка.

ГРЕМЕТЬ *несов.* 1. күкрәү (*о громе*); яңрау (*о музыке*); гөрһөлдәү (*о выстрелах*); шалтырау (*о посуде*); шаңғырҙау (*о металлических предметах*); ҡалтырҙау, дөбөрҙәү, дыңғырҙау (*о телеге; о тяжёлых предметах*); сыңғырау, шылтырау (*о колокольчике*); 2. *перен.* таралыу, шаулау, яңрау; **его имя гремело по всему миру** исеме бөтә донъяға шауланы.

ГРЕМУЧИЙ *прил.* гөрөлдәүекле, яңрауыҡлы; сылтырауыҡ, шалтырауыҡ, шыңғырҙаҡ; ◇ **гремучая змея** *зоол.* шыңғырауыҡ йылан; **гремучая ртуть** шартлағыс терегөмөш; **гремучий газ** *хим.* шартлағыс газ.

ГРЕНАДЁР *м. ист.* гренадёр (*ҡайһы бер армияларҙа һайланма ғәскәри частәрҙең һалдаты йәки офицеры*).

ГРЕНАДЁРСКИЙ *прил. ист.* гренадёр; **гренадерский полк** гренадёрҙар полкы.

ГРЕНКИ *мн.* (*ед.* **гренок** *м.*) ҡыҙырылған аҡ икмәк; **суп с гренками** ҡыҙҙырылған аҡ икмәк туралған һурпа.

ГРЕСТИ *несов.* 1. *чем и без доп.* (*работать вёслами*) ишеү; 2. *что* (*собирать в кучу*) йыйыу (*граблями*); өйөү (*лопатой*); ◇ **грести деньги лопатой** аҡсаны көрәп алыу.

ГРЕТЬ *несов. кого-что и без доп.* йылытыу; **греть воду** һыу йылытыу; **солнце греет** ҡояш йылыта; ◇ **греть руки** законһыҙ юл менән мал табыу.

ГРЕТЬСЯ *несов.* йылыныу; ҡыҙыныу; **греться на солнце** ҡояшта ҡыҙыныу; **вода греется** һыу йылына.

ГРЕХ *м.* гонаһ, яҙыҡ; ◇ **как на грех** бәхетһеҙлеккә ҡаршы; **не грех** гонаһ булмаҫ, ярай, мөмкин; **нечего греха таить** нәмәһен йәшерергә, йәшерен-батырын түгел, йәшереп тораһы юҡ; **с грехом пополам** ярым-йорто, мең бәлә менән, нисек етте шулай.

ГРЕХОВНЫЙ *прил.* гонаһлы.

ГРЕЦКИЙ *прил.*: **грецкий орех** әстрхан сәтләүеге.

ГРЕЧАНКА *ж.* грек ҡатын-ҡыҙы.

ГРЕ́ЧЕСКИЙ *прил.* грек, Греция; **гре́ческий язы́к** грек теле.

ГРЕЧИ́ХА *ж.* ҡарабойҙай.

ГРЕЧИ́ШНЫЙ *прил.* ҡарабойҙай; **грече́шный мёд** ҡарабойҙай балы.

ГРЕ́ЧНЕВЫЙ *прил.* ҡарабойҙай; **гре́чневая крупа́** ҡарабойҙай ярмаһы.

ГРЕШИ́ТЬ *несов.* 1. гонаһ эшләү, гонаһлы булыу; 2. *против чего, чем* (*ошибаться*) яңылышыу, хаталаныу.

ГРЕ́ШНИК *м.* гонаһлы кеше.

ГРЕ́ШНИЦА *женск. р. к* **гре́шник.**

ГРЕШНО́ *в знач. сказ. с неопр., разг.* гонаһ; **грешно́ вам так говори́ть** һеҙгә улай һөйләнеү гонаһ.

ГРЕ́ШНЫЙ *прил.* гонаһлы, ғәйепле; ◇ **гре́шным де́лом** *в знач. вводн. сл.* дөрөҫөн әйткәндә, үкен скә ҡаршы.

ГРИБ *м.* бәшмәк; **собира́ть грибы́** бәшмәк йыйыу; ◇ **расти́ как грибы́** бик тиҙ үрсеү.

ГРИБНО́Й бәшмәк, бәшмәкле, бәшмәклек; **грибно́й суп** бәшмәк өйрәһе; **грибно́е ме́сто** бәшмәкле урын, бәшмәклек.

ГРИБО́К *м.* 1. *уменьш. от* **гриб**; 2. *биол.* үнәҙ; гөмбә; **кефи́рные грибки́** кефир гөмбәһе.

ГРИ́ВА *ж.* ял; **ко́нская гри́ва** ат ялы.

ГРИ́ВЕННИК *м. разг.* ун тин, ун тинлек аҡса.

ГРИГОРИА́НСКИЙ *прил.*: **григориа́нский календа́рь** григориан календаре (*папа Григорий 18 тарафынан 1582 йылда юлиан календаре урынына индерелгән календарь*).

ГРИМ *м. театр.* грим (1. *сәхнәлә уйнау өсөн биттең ҡиәфәтен үҙгәртеү; буяу, һаҡал-мыйыҡ йәбештереү һ. б.*; 2. *биткә һөртөү өсөн ҡулланыла торған буяу*).

ГРИМА́СА *ж.* сырай (*йәки* йөҙ) һытыу; **сде́лать грима́су** сырай һытыу.

ГРИМА́СНИЧАТЬ *несов.* йөҙ (*йәки* сырай) һытыу.

ГРИМЁР *м.* гримёр, гримләүсе.

ГРИМИРОВА́ТЬ *несов. кого-что* гримләү, грим һалыу (*йәки* һөртөү).

ГРИМИРОВА́ТЬСЯ *несов.* 1. гримләнеү, гирм һөртөнөү (*йәки* яғыныу); 2. *страд. к* **гримирова́ть.**

ГРИМИРО́ВКА *ж. см.* **гримирова́ть(ся).**

ГРИПП *м.* грипп.

ГРИППО́ЗНЫЙ *прил.* грипп, гриплы, грипп менән; **гриппо́зный больно́й** грипп менән ауырыусы; **гриппо́зное воспале́ние лёгких** гриптан үпкәнен шешеүе.

ГРИФ I *м.* гриф (1. *боронғо мифологияла арыҫлан кәүҙәле, бөркөт башлы, ҡанатлы имәнес зат*; 2. *зоол. йыртҡыс ҡош*).

ГРИФ II *м. муз.* гриф (*ҡыллы музыка ҡоралдарының ҡылдар һуҙып ҡуйыла торған өлөшө*).

ГРИФ III *м.* гриф (*ҡултамғаны йәки башҡа берәй яҙыуҙы төшөрә торған мисәт*); **кни́га вы́пущена с гри́фом Башки́рского филиа́ла Акаде́мии нау́к** китап Фәндәр академияһы Башҡортостан филиалының грифе менән сығарылған.

ГРИ́ФЕЛЬ *м.* грифель (*аспид таҡтаға яҙыу өсөн ҡулланыла торған ҡәләм*).

ГРИ́ФЕЛЬНЫЙ *прил.* грифель; **гри́фельный каранда́ш** грифель ҡәләм.

ГРОБ *м.* 1. гроб, табут; 2. *перен.* (*смерть*) ҡәбер, гүр; **ве́рность до гро́ба** үлгәнсе, гүргә кергәнсе тоғро булыу; ◇ **в гроб гляде́ть** үлем алдында тороу; **вогна́ть в гроб** гүргә кертеү; **по гроб жи́зни** гүргә кергәнсе, үлгәнсе, мәңгегә; **стоя́ть одно́й ного́й в гробу́** бер аяғы ерҙә, бер аяғы гүрҙә булыу.

ГРОБНИ́ЦА *ж.* төрбә, кәшәнә.

ГРОБОВО́Й *прил.* гроб, табут; **гробова́я кры́шка** гроб ҡапҡасы; ◇ **гробово́е молча́ние** тәрән тынлыҡ, ҡәбер тынлығы; **ве́рность до гробово́й доски́** үлгәнсе тоғро булыу.

ГРОБО́ВЩИК *м.* гроб яһаусы.

ГРОЗА́ *ж.* 1. йәшен, йәшенле ямғыр; 2. *перен.* (*то, что внушает страх*) дәһшәт, ҡурҡыныс.

ГРОЗДЬ *ж.*, **ГРО́ЗДЬЯ** *мн.* тәлгәш, суҡ; **гроздь виногра́да** виноград тәлгәше.

ГРОЗИ́ТЬ *несов.* 1. *кому-чему* (*угрожать*) ҡурҡытыу; 2. *кому-чему* (*делать угрожающий жест*) янау; **грози́ть па́льцем** бармаҡ янау; 3. (*внушать опасения*) -ырға (-ергә) тороу, ҡурҡыныс тыуҙырыу (*йәки* булыу); **скала́ грози́т обва́лом** ҡая емерелергә тора; **цикло́н грози́т наводне́нием** циклон һыу ташыу ҡурҡынысы тыуҙыра; 4. *кому-чему* (*предстоять—о несчастье*) ҡурҡыныс аҫтында тороу; **ему́ грози́т смерть** ул үлем ҡурҡынысы алдында тора.

ГРОЗИ́ТЬСЯ *несов. разг. см.* **грози́ть** 1, 2.

ГРО́ЗНЫЙ *прил.* 1. (*содержащий в себе угрозу*) ҡаты, уҫал; 2. (*внушающий страх*) дәһшәтле; ҡурҡыныс; **гро́зная си́ла** ҡурҡыныс көс.

ГРОЗОВО́Й *прил.* 1. йәшен, йәшенле; **грозовы́е облака́** йәшен болоттары; 2. (*обильный грозами*) йәшенле, йәшенле-ямғырлы; **грозово́е ле́то** йәшенле-ямғырлы йәй.

ГРОМ *м.* 1. күк күкрәү, йәшен; 2. (*сильный шум*) көслө шау, гөрһөлдәү, ҡаты шартлау; **гром канона́ды** туптар гөрһөлдәүе; **гром аплодисме́нтов** көслө ҡул сабыуҙар; ◇ **гром среди́ я́сного не́ба** аяҙ көндә йәшен һуғыу; **как гро́мом поражённый** йәшен һуҡҡан кеүек, башҡа һуҡҡан кеүек; **мета́ть гро́мы и мо́лнии** ауыҙынан уттар сәсеү; утҡа баҫтырыу; **пока́ гром не гря́нет** *погов.* башына килтереп һуҡҡансы, килеп терәлмәйенсе.

ГРОМА́ДА *ж.* бик (*йәки* ғәжәп) ҙур; **грома́ды гор** бик ҙур тауҙар.

ГРОМА́ДИНА *ж. разг.* бик ҙур (*йәки* өлкән) нәмә.

ГРОМА́ДНЫЙ *прил.* бик ҙур, бик оло.

ГРОМИ́ЛА *м. разг.* погромсы; **фаши́стские громи́лы** фашистик погромсылар.

ГРОМИ́ТЬ *несов. кого-что* 1. ватыу, емереү, тар-мар итеү; **громи́ть врага́** дошманды тар-мар итеү; 2. *перен. разг.* (*обличать*) тетеп ташлау, тетмәһен тетеү.

ГРО́МКИЙ *прил.* 1. ҡаты, ҡысҡырып, көслө яңғырауыҡлы; **гро́мкий го́лос** ҡаты тауыш; **гро́мкий разгово́р** ҡысҡырып һөйләшеү; 2. *перен.* (*известный*) данлыҡлы, атаҡлы, шаулы; донъя шаулатҡан; ҙур; **гро́мкое и́мя** данлыҡлы исем; 3. *перен.*

(*напыщенный*) ҡабарынҡы, яңғырауыҡ; **гро́мкие слова́** яңғырауыҡ һүҙҙәр.

ГРОМКОГОВОРИ́ТЕЛЬ *м. радио* громкоговоритель.

ГРОМОВО́Й *прил.* 1. күк күкрәү; **громовы́е раска́ты** күк күкрәү тауыштары; 2. *перен.* бик ҡаты, көслө; **громово́й го́лос** бик көслө тауыш; 3. *перен.* (*сокрушительный*) емергес.

ГРОМОГЛА́СНЫЙ *прил.* ҡаты тауыш менән, бөтә кеше ишетерлек итеп.

ГРОМОЗДИ́ТЬ *несов. что* өҫтө-өҫтөнә өйөү, күп итеп өйөп ҡуйыу, өйләктәрөү.

ГРОМОЗДИ́ТЬСЯ *несов.* өйөлөшөп тороу, өҫтө-өҫтөнә өйөлөп тороу, өйләгәү; **вдали́ громозди́лись ска́лы** алыҫта ҡая тауҙар өйөлөшөп тора.

ГРОМО́ЗДКИЙ *прил.* ҙур (күләмле), ауыр; **громо́здкая ме́бель** ҙур (*йәки* ауыр) мебель; **громо́здкие ве́щи** ауыр нәмәләр.

ГРОМООТВО́Д *м.* йәшен ҡайтарғыс.

ГРОМЫХА́ТЬ *несов. разг.* дөбөрҙәү, дыңғырҙау, дөбөр-дөбөр килеү (*о телеге*); күк күкрәү, дөбөрҙәү (*о громе*).

ГРОССМЕ́ЙСТЕР *м.* гросмейстер (*квалификациялы шахмат оҫтаһына биреләә торған иң юғары исем*).

ГРОТ I *м.* (*пещера*) мәмерйә.

ГРОТ II *м. мор.* грот (*судноның грот-мачтаһындағы елкән*).

ГРОТ-МА́ЧТА *ж. мор.* грот-мачта (*судноның уртаһында иң бейек мачта*).

ГРО́ХНУТЬ *сов. и однокр. что, чем и без доп., разг.* гөрҫ итеү, дөп итеү.

ГРО́ХНУТЬСЯ *сов. разг.* гөрҫ итеү, дөп итеү.

ГРО́ХОТ I *м.* (*шум*) гөрһөлдәү, дөбөрҙәү.

ГРО́ХОТ II *м. тех.* эре иләк (*орлоҡ, ҡом, ваҡ таш, руда иләүҙә ҡулланыла*).

ГРОХОТА́НЬЕ *с. см.* **грохота́ть.**

ГРОХОТА́ТЬ *несов.* 1. күкрәү, дөбөрҙәү (*о громе*); гөрһөлдәү, дөбөр-шатыр килеү (*о выстрелах*); 2. *прост.* (*громко смеяться*) шарҡылдау.

ГРОШ *м.* 1. *уст.* (*монета в полкопейки*) ярты тин (*аҡса*); 2. *обычно мн.* **гроши́** *разг.* (*ничтожная сумма*) һуҡыр бер тин, бик осһоҙ; 3. грош (*Польшала, Австрияла аҡса берәмеге*); ◇ **грош цена́** бер тин тормай; **ло́маного гроша́ не сто́ит** һуҡыр бер тин дә тормай; **ни в грош не ста́вить** *кого-что* һанға һуҡмау, бар тип тә белмәү; **ни гро́ша нет** бер тин дә юҡ.

ГРОШО́ВЫЙ *прил. разг.* 1. (*очень дешёвый*) бик осһоҙ, бик арзанлы; 2. (*низко оплачиваемый*) бик аҙ түләнмәле, арзанлы.

ГРУБЕ́ТЬ *несов.* тупаҫланыу; ҡалынайыу, йыуанайыу (*о голосе*); ҡытыршыланыу, шырауланыу (*о коже*).

ГРУБИ́ТЬ *несов. кому-чему и без доп.* тупаҫ һүҙ әйтеү, тупаҫлыҡ күрһәтеү, ҡаты бәрелеү (*һүҙ менән*).

ГРУБИЯ́Н *м. разг.* тупаҫ тел.

ГРУ́БОСТЬ *ж.* 1. тупаҫлыҡ, килбәтһеҙлек, килешһеҙлек; 2. (*грубое слово; неучтивость*) тупаҫ һүҙ, тупаҫлыҡ; **говори́ть гру́бости** тупаҫ һүҙҙәр әйтеү.

ГРУБОШЁРСТНЫЙ *прил.* шырау (*йәки* эре) йөнлө (*об овце*); шырау йөндән эшләнгән (*йәки* һуғылған) (*о материи*).

ГРУ́БЫЙ *прил.* 1. (*плохо отделанный*) тупаҫ; **гру́бая о́бувь** тупаҫ аяҡ кейеме; **гру́бые черты́ лица́** тупаҫ сырайлы; 2. (*жёсткий*) тупаҫ, килбәтһеҙ, килешһеҙ, ҡаты, шырау; **гру́бая ко́жа** ҡаты күн; **гру́бая шерсть** шырау йөн; 3. *перен.* тупаҫ; **гру́бая рабо́та** тупаҫ эш; 4. (*неучтивый; недопустимый*) тупаҫ, торпай; тәрбиәһеҙ, культураһыҙ; **гру́бый челове́к** тупаҫ кеше; **гру́бая оши́бка** тупаҫ хата; ◇ **гру́бый го́лос** ҡалын (*йәки* яғымһыҙ) тауыш; **гру́бый подсчёт** сама менән иҫәпләү.

ГРУ́ДА *ж.* ҙур өйөм; **гру́да камне́й** ҙур таш өйөмө.

ГРУДИ́НА *ж.* 1. *анат.* күкрәк һөйәге; 2. *см.* **груди́нка.**

ГРУДИ́НКА *ж.* түш ите.

ГРУДНИ́ЦА *ж. мед.* түш шешеү (*ауырыу*).

ГРУДНО́Й *прил. анат.* күкрәк, түш; **грудна́я кле́тка** күкрәк ситлеге; ◇ **грудно́й ребёнок** имсәк бала; **грудно́й го́лос** күкрәк тауышы, көр тауыш.

ГРУДОБРЮ́ШНЫЙ *прил.*: **грудобрю́шная прегра́да** *анат.* күкрәк шаршауы, диафрагма.

ГРУДЬ *ж.* 1. *анат.* күкрәк, түш; **широ́кая грудь** киң күкрәк; **дыша́ть всей гру́дью** күкрәк тултырып тын алау; 2. (*женская*) имсәк, түш; **отня́ть от груди́** имсәк ташлатыу, имсәктән айырыу; ◇ **встать гру́дью** йән-тән менән яҡлау.

ГРУЖЁНЫЙ *прил.* тейәлгән, йөк тейәлгән, йөклө; **гружёный ваго́н** йөк тейәлгән вагон.

ГРУЗ *м.* 1. ауырлыҡ, ауыр нәмә; 2. (*товар*) йөк, груз; **ваго́н с гру́зом** йөк тейәлгән вагон.

ГРУЗДЬ *м.* кәпәсбаш, груздь.

ГРУЗИ́ЛО *с. рыб.* батырғыс.

ГРУЗИ́Н *м.* грузин.

ГРУЗИ́НКА *ж.* грузинка, грузин ҡатын-ҡыҙы.

ГРУЗИ́НСКИЙ *прил.* грузин, Грузия; **грузи́нский чай** грузин сәйе.

ГРУЗИ́НЫ *мн.* грузиндәр.

ГРУЗИ́ТЬ *несов. кого-что* тейәү; **грузи́ть дрова́ на ба́ржу** баржаға утын тейәү.

ГРУЗИ́ТЬСЯ *несов.* 1. тейәнеү, тейәлеү; 2. *страд. к* **грузи́ть.**

ГРУ́ЗНЫЙ *прил.* ауыр; һалмаҡ, йыуан, ауыр кәүҙәле (*йәки* һөйәкле); **гру́зная похо́дка** һалмаҡ йөрөү; **гру́зный челове́к** ауыр һөйәкле кеше.

ГРУЗОВИ́К *м.* грузовик, йөк автомобиле.

ГРУЗОВО́Й *прил.* йөк; **грузово́й автомоби́ль** йөк автомобиле; **грузово́й тра́нспорт** йөк транспорты.

ГРУЗООБОРО́Т *м. эк.* йөк ташыу әйләнеше, груз әйләнеше (*билдәле бер ваҡыт эсендә бер юлда ташылған йөк иҫәбе*); **повы́сить грузооборо́т на желе́зных доро́гах** тимер юлдарҙа йөк ташыу әйләнешен арттырыу.

ГРУЗООТПРАВИ́ТЕЛЬ *м.* груз (*йәки* йөк) ебәреүсе.

ГРУЗОПОДЪЁМНИК *м. тех.* йөк (*йәки* ауырлыҡ) күтәргес, грузоподъёмник.

ГРУЗОПОДЪЁМНЫЙ *прил. тех.* йөк (*йәки* ауырлыҡ) күтәрә торған; **грузоподъёмный кран** ауырлыҡ күтәрә торған кран.

ГРУЗОПОЛУЧА́ТЕЛЬ *м.* груз алыусы (*исеменә йөк ебәрелгән кеше йәки учреждение*).

ГРУ́ЗЧИК *м.* грузчик (*йөк тейәүсе, йөк бушатыусы*).

ГРУНТ *м.* 1. (*почва*) грунт, ер, тупраҡ; **песча́ный грунт** ҡомло тупраҡ; 2. (*краска*) грунт (*буяласаҡ йәки һүрәт яһаласаҡ әйбергә тәү һөртөлгән буяу йәки замаска*); 3. (*на рисунке, в гравюре*) грунт (*рәсемдә, гравюрала штрихланған фон*).

ГРУНТОВА́ТЬ *несов. что* грунтлау (*буялаһы әйберҙәрҙе беренсе ҡат буяп сығыу*).

ГРУНТО́ВКА *ж. см.* **грунтова́ть.**

ГРУНТОВО́Й *прил.* 1. грунт, ер, тупраҡ; **грунтова́я вода́** ер аҫты һыуы, ер аҫтынан сыға торған һыу; **грунтова́я доро́га** арба юлы; 2. грунт; **грунтовы́е кра́ски** грунт буяуҙары.

ГРУ́ППА *ж. в разн. знач.* төркөм, группа, өйкөм; **гру́ппа вса́дников** һыбайлылар төркөмө; **парти́йная гру́ппа** бер төркөм партиялылар.

ГРУППИРОВА́НИЕ *с. см.* **группирова́ть (-ся).**

ГРУППИРОВА́ТЬ *несов. кого-что* төркөмләү, группалау, йыйыу; төркөмдәргә бүлеү (*йәки* айырыу).

ГРУППИРОВА́ТЬСЯ *несов.* 1. группаға йыйналыу (*йәки* ойошоу), өйкөмләшеү; төркөмдәргә бүленеү; 2. *страд. к* **группирова́ть.**

ГРУППИРО́ВКА *ж.* 1. *см.* **группирова́ть (-ся)**; 2. (*группа*) төркөм, группа.

ГРУППОВО́Й *прил.* төркөм, группа, өйкөм; **группові́е заня́тия** группа занятиелэре; **группово́й сни́мок** күмәк төшкән рәсем.

ГРУППОВЩИ́НА *ж.* группасылыҡ.

ГРУСТИ́ТЬ *несов.* күңелһеҙләнеү, яманһыулау, һағыныу, ҡайғырыу, юҡһыныу.

ГРУ́СТНО *нареч.* 1. күңелһеҙ, яманһыу, һағышлы, ҡайғылы; моңһоу; моңло; 2. *в знач. сказ. безл.* күңелһеҙ (*йәки* яманһыу) булыу; **мне ста́ло гру́стно** миңә яманһыу булып китте.

ГРУ́СТНЫЙ *прил.* күңелһеҙ, яманһыу, һағышлы, ҡайғылы; моңһоу; моңло; **гру́стный взгляд** моңһоу ҡараш; **гру́стная пе́сня** моңло (*йәки* һағышлы) йыр; **гру́стный результа́т** *разг.* күңелһеҙ һөҙөмтә; **гру́стные мы́сли** күңелһеҙ уйҙар.

ГРУСТЬ *ж.* һағыш, ҡайғы, моң.

ГРУ́ША *ж.* груша (*ағасы һәм емеше*).

ГРУШЕВИ́ДНЫЙ *прил.* груша һымаҡ (*йәки* төҫлө).

ГРУ́ШЕВЫЙ *прил.* груша; **гру́шевое де́рево** груша ағасы; **гру́шевое варе́нье** груша вареньеһе.

ГРУШО́ВКА *ж.* грушовка (*алма сорты*).

ГРЫ́ЖА *ж. мед.* бүҫер.

ГРЫЗНЯ́ *ж. разг.* 1. (*драка между животными*) тешләшеү, талашыу; 2. *перен.* (*склока, ссора*) талаш, тиргәш.

ГРЫЗТЬ *несов.* 1. *что* кимереү; ватыу, ярыу; **грызть оре́хи** сәтләүек ватыу; 2. *кого, перен. разг.* (*докучать, придираться*) әрләү, талау, ҡолаҡ итен ашау; **ты грызёшь меня́ с утра́ до ве́чера** һин мине иртәнән кискә тиклем әрләйһең; 3. *кого-что, перен.* (*терзать, мучить—о мыслях, чувствах*) борсоу, яфалау, йөҙәтеү.

ГРЫЗТЬСЯ *несов.* 1. тешләшеү, талашыу; **соба́ки грызу́тся** эттәр талаша; 2. *перен. разг.* (*ссориться*) талашыу, тиргәшеү, әрләшеү, ҡыҫҡырышыу.

ГРЫЗУ́Н *м. зоол.* кимереүсе (*ҡуян, йомран, сыҫҡан һ. б.*).

ГРЯДА́ *ж.* 1. (*цепь*) теҙмә, тауҙар теҙмәһе (*йәки* сылбыры); **гряда́ гор** тауҙар теҙмәһе; 2. (*на огороде*) түтәл.

гря́дка *ж.* түтәл.

ГРЯ́ДКОВЫЙ *прил.* түтәл; **гря́дковая культу́ра** түтәл культураһы.

ГРЯДУ́ЩИЙ *прил. высок.* 1. киләсәк, алдағы, яҡынлашып килә торған; **грядущие века́** киләсәк быуаттар; 2. *в знач. сущ.* **гряду́щее** *с.* киләсәк, киләсәк көн; ◇ **на сон гряду́щий** йоҡо алдынан.

ГРЯЗЕВО́Й *прил.* шифалы батҡаҡ; **грязевы́е ва́нны** шифалы батҡаҡ ванналары.

ГРЯЗЕЛЕЧЕ́БНИЦА *ж.* грязелечебница (*шифалы батҡаҡ менән дауалау урыны*).

ГРЯЗЕЛЕЧЕ́НИЕ *с.* шифалы батҡаҡ менән дауалау.

ГРЯЗНИ́ТЬ *несов.* 1. *что* батҡаҡлау, бысратыу, ҡарайтыу; 2. *кого-что, перен.* (*порочить*) бысратыу, ҡара яғыу, яманлау.

ГРЯЗНИ́ТЬСЯ *несов.* батҡаҡланыу, бысраныу, керләнеү, буялыу.

ГРЯЗНУ́ЛЯ *м. и ж. разг.* бысраҡ, шаҡшы, тырҡыш.

ГРЯ́ЗНЫЙ *прил.* 1. бысраҡ, батҡаҡ; **гря́зная доро́га** бысраҡ юл; 2. (*запачканный*) бысранған, бысраҡ, керле, ҡара, керләнгән; **гря́зные ру́ки** бысраҡ ҡулдар; 3. *перен.* (*гнусный*) бысраҡ; **гря́зное де́ло** бысраҡ эш; 4. (*о цвете*) бурьяҡ, һорғолт-тоноҡ (*төҫ*); 5. (*предназначенный для мусора*) сүп-сар.

ГРЯЗЬ *ж.* 1. (*нечистота, пыль, сор*) батҡаҡ, бысраҡ, сүп-сар; **по́сле дождя́ на доро́ге грязь** ямғырҙан һуң юл бысраҡ; 2. (*на теле, на белье*) кер, бысраҡ; **ру́ки в грязи́** ҡул бысраҡ; 3. *перен.* (*бесчестные поступки*) бысраҡлыҡ, әшәкелек; 4. *мн.* **гря́зи** *мед.* шифалы батҡаҡ, шифалы батҡаҡ менән дауаланыу урыны; **лечи́ться гря́зями** шифалы батҡаҡ менән дауаланыу; ◇ **втопта́ть в грязь** *кого* яла (*йәки* бысраҡ, ҡара) яғыу; **вы́тащить из гря́зи** *кого* насар хәлдән тартып сығарыу; **заброса́ть гря́зью** *кого* ҡара (*йәки* яла) яғыу, бысраҡ ташлау; **меси́ть грязь** бысраҡ ярып йөрөү; **не уда́рить лицо́м в грязь** *см.* **лицо́.**

ГРЯ́НУТЬ *сов.* 1. (*загреметь*) гөрһөлдәп китеү, күкрәү, күкрәп ҡуйыу, яңрау; **гря́нула му́зыка** музыка яңраны; **гря́нул гром** күк күкрәне; 2. *перен.* (*неожиданно, начаться*) башланыу, башланып китеү; **гря́нула война́** һуғыш башланып китте.

ГУА́ШЬ *ж.* гуашь (1. *елемде һыуҙа иҙеп эшләгән буяу*; 2. *шундай буяу менән яһалған һүрәт*).

ГУБА́ I *ж.* 1. ирен; 2. *мн.* **гу́бы** (*концы клещей, тисков*) морон; ◇ **гу́ба не ду́ра** *у кого* аҡылың алтау икән; **за́ячья губа́** *см.* **за́ячий; молоко́ на губа́х не обсо́хло** ауыҙында һөтө кипмәгән; **наду́ть гу́бы** *см.* **наду́ть.**

ГУБА́ II *ж. геогр.* ҡултыҡ.

ГУБА́СТЫЙ *прил. разг.* ҡалын (*йәки* турһыҡ) иренле.

ГУБЕРНА́ТОР *м.* губернатор (1. *ист. элекке Россияла губерна башлығы*; 2. *колония башлығы*; 3. *АКШ-та штат башлығы*; 4. *Бельгияла һәм Испанияла провинция, департамент башлығы*).

ГУБЕРНА́ТОРСКИЙ *прил.* губернатор; **губерна́торский дом** губернатор өйө; ◇ **положе́ние ху́же губерна́торского** *шутл.* эштәр шәптән түгел, хәл бик мөшкөл, эштәр хөрт.

ГУБЕРНА́ТОРСТВО *с.* губернаторлыҡ, губернаторлыҡ вазифаһы.

ГУБЕ́РНИЯ *ж. ист.* губерна (*элек Россияла административ-территориаль бүлөнеш*).

ГУБЕ́РНСКИЙ *прил. ист.* губерна; **губе́рнский го́род** губерна ҡалаһы.

ГУБИ́ТЕЛЬНЫЙ *прил.* һәләкәтле, һәләкәткә килтерә торған, һәләк (*йәки* харап) иткес, емергес; сәләмәтлеккә зарарлы; **губи́тельный ого́нь артилле́рии** артиллерияның емергес уты; **губи́тельный кли́мат** сәләмәтлеккә зарарлы климат.

ГУБИ́ТЬ *несов. кого-что* 1. (*уничтожать; портить*) һәләк (*йәки* харап, әрәм) итеү; 2. (*убивать*) үлтереү; 3. *перен.* (*делать несчастным*) бәхетһеҙ (*йәки* харап) итеү.

ГУ́БКА *ж.* болот (1. *зоол. диңгеҙ хайуанының бер төрө*; 2. *шул хайуандың ҡауы, һауыты, һөлдәһе*; *был хайуандың ҡауынан яһалған йәки уның ҡауына оҡшатып ҡойолған резина*).

ГУБНО́Й *прил.* ирен; **губна́я пома́да** ирен помадаһы; **губны́е зву́ки** *лингв.* ирен өндәре.

ГУБОШЛЁП *м. прост.* һалпы ирен, шалпыҡ ауыҙ.

ГУ́БЧАТЫЙ *прил.* ваҡ-ваҡ тишекле, күҙ-күҙ тишекле, болот һымаҡ, көпшәк.

ГУВЕРНА́НТКА *ж. уст.* гувернантка (*буржуаз ғаиләләрҙә балаларға өйҙә тәрбиә һәм башланғыс белем биреүсе ҡатын-ҡыҙ*).

ГУВЕРНЁР *м.* гувернёр (*буржуаз ғаиләләрҙә балаларға өйҙә тәрбиә һәм башланғыс белем биреүсе ир кеше*).

ГУГУ́: ни гугу́ *в знач. сказ.* ләм-мим, тыныңды ла сығарма, ауыҙыңды ла асма.

ГУДЕ́НИЕ *с. см.* **гуде́ть.**

ГУДЕ́ТЬ *несов.* 1. геүләү, геүелдәү, жыуылдау, шаулап тороу; ҡысҡырыу, һөрәнләү, ҡысҡыртыу; **гудо́к гуди́т** гудок ҡысҡырта; **ве́тер гуди́т** ел геүелдәй; 2. *безл.* зыңлау, геүләү, сеңләү; **от шу́ма маши́ны у меня́ гуди́т в уша́х** машина тауышынан ҡолағым зыңлай.

ГУДО́К *м.* гудок (*автомобилдә, паровозда, завод-фабрикаларҙа һ. б.*).

ГУДРО́Н *м.* гудрон (*нефть ҡалдығынан ҡайнатып сығарылған ҡурта-ҡара ыҫмалалы матдә*).

ГУДРОНИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* гудронлау, гудрон түшәү.

ГУЖ *м.* (*часть упряжки*) ҡолаҡбау (*ҡамытта*).

ГУЖЕВО́Й *прил.* егеүле; **гужево́й тра́нспорт** егеүле транспорт.

ГУЖО́М *нареч.* ылаулап, ылау менән; **вози́ть това́ры гужо́м** тауарҙы ылау менән ташыу.

гужу́ *наст. вр. от* **гуде́ть.**

ГУЛ *м.* геү, геүләү, гөрөлдәү.

ГУ́ЛКИЙ *прил.* яңрап (*йәки* шаңғырап) торған; **гу́лкий звук** шаңғырап торған тауыш; **гу́лкие сво́ды** яңрап торған көмбәҙҙәр.

ГУЛЬБА́ *ж. прост.* типтереү.

ГУЛЯ́КА *м. и ж. разг.* типтерергә яратыусы, йөрөмһәк.

ГУЛЯ́НЬЕ *с.* 1. *см.* **гуля́ть** 1; 2. (*массовое празднество*) күңел асыу; гулянье; **сего́дня состои́тся гуля́нье** бөгөн гулянье була.

ГУЛЯ́ТЬ *несов.* 1. (*совершать прогулку*) йөрөү; 2. (*веселиться, кутить*) күңел асыу, типтереү, әйттереү; 3. *разг.* (*быть свободным от работы*) эшләмәү, эшһеҙ йөрөү.

ГУЛЯ́Ш *м.* гуляш (*ашамлыҡ*).

ГУМАНИ́ЗМ *м.* 1. *ист.* гуманизм (*яңырыу эпохаһында кешеләрҙе һәм уларҙың фекерен феодализм һәм католицизм бығауҙарынан азат итеүгә юнәлдерелгән прогрессив хәрәкәт*); 2. (*любовь к людям*) гуманизм, кешелеклелек; **социалисти́ческий гумани́зм** социалистик гуманизм.

ГУМАНИ́СТ *м.* 1. *ист.* гуманист (*гуманизм вәкиле*); 2. (*просвещённый деятель*) гуманист, кешелекле кеше, кеше һөйөүсе.

ГУМАНИСТИ́ЧЕСКИЙ *прил.* гуманистик; **в гуманисти́ческих це́лях** гуманистик маҡсаттарҙа.

ГУМАНИТА́РНЫЙ *прил.* гуманитар; **гуманита́рные нау́ки** гуманитар фәндәр (*философия, тарих, филология һ. б.*).

ГУМА́ННОСТЬ *ж.* кешелеклелек, шәфҡәтлелек, йомшаҡ күңеллелек.

ГУМА́ННЫЙ *прил.* кешелекле, шәфҡәтле, йомшаҡ күңелле, кешегә ҡарата иғтибарлы; **гума́нное отноше́ние** кешелекле мөнәсәбәт.

ГУММИАРА́БИК *м.* гуммиарабик (*ҡағыҙ елеме төрө*).

ГУМНО́ *с.* 1. (*сарай*) ырҙын; 2. (*ток*) ырҙын табағы.

ГУ́МУС *м.* (*перегной*) серемтә.

ГУ́ННЫ *мн.* (*ед.* **гунн** *м.*) *ист.* гундар (*4 быуатта Азиянан Европаға күсеп килгән төрки халыҡтарҙан бер ҡәбилә*).

ГУ́РИЯ *ж. миф.* хур ҡыҙы.

ГУРТ *м.* көтөү, мал көтөүе.

ГУРТОВЩИ́К *м.* 1. (*погонщик*) гурт ҡыуыусы, көтөү ҡыуыусы; 2. *уст.* (*торговец скотом*) көтөүләп мал һатыусы.

ГУРТО́М *нареч. разг.* тотошо (*йәки* көтөүе) менән, тулайым.

ГУРЬБА́ *ж. разг.* кешеләр төркөмө.

ГУСА́К *м.* ата ҡаҙ.

ГУСА́Р *м. уст.* гусар (*элекке армияла еңел кавалерия һалдаты*).

ГУСА́РСКИЙ *прил. уст.* гусар; **гуса́рский полк** гусарҙар полкы.

ГУ́СЕНИЦА *ж.* 1. *зоол.* ҡарышлауыҡ (*күбәләк ҡорто*); 2. *тех.* ҡарышлауыҡ (*тракторҙа, танкыла һ. б.*).

ГУ́СЕНИЧНЫЙ *прил.* ҡарышлауыҡлы; **гу́сеничная цепь** ҡарышлауыҡлы сылбыр; **гу́сеничный тра́ктор** ҡарышлауыҡлы трактор.

ГУСЁНОК *м.* ҡаҙ бәбкәһе.

ГУСИ́НЫЙ *прил.* ҡаҙ; **гуси́ное яйцо́** ҡаҙ йомортҡаһы; ◇ **гуси́ная ко́жа** ҡаҙ тән, бала йөн ҡабарыу (*туңыуҙан, өшөүҙән һ. б. кеше тәненең ҡаҙ тәне төҫлө хәлгә килеүе*); **гуси́ные ла́пки** күҙ төбөндәге йыйырсыҡтар.

ГУ́СЛИ *только мн.* көснә.

ГУСЛЯ́Р *м.* көснәсе.

ГУСТЕ́ТЬ *несов.* 1. (*становиться менее жидким*) ҡуйырыу; **клей густе́ет** елем ҡуйыра; 2. ҡуйыланыу, ҡуйылана барыу; **лес густе́ет** урман ҡуйылана бара.

ГУ́СТО *нареч.* 1. ҡуйы, йыш; **пшени́ца взошла́ гу́сто** бойҙай ҡуйы шытып сыҡҡан; 2. (*не жидко*) ҡуйы, ҡаты, ҡаты итеп; **гу́сто замеси́ть те́сто** ҡамырҙы ҡаты итеп баҫыу; 3. *в знач. сказ. безл. разг.* (*много*) мул, күп; **не гу́сто** мул түгел, аҙ.

ГУСТО́Й *прил.* 1. ҡуйы, йыш; **густы́е во́лосы** ҡуйы сәс; 2. (*не жидкий*) ҡуйы; **густа́я смета́на** ҡуйы ҡаймаҡ; 3. (*о звуке*) ҡалын; **густо́й звук ко́локола** ҡыңғырауҙың ҡалын тауышы; 4. (*о цвете*) ҡуйы.

ГУСТОЛИ́СТВЕННЫЙ *прил.* ҡуйы япраҡлы.

ГУСТОНАСЕЛЁННЫЙ *прил.* күп халыҡлы, халыҡ тығыҙ ултырған; **густонаселённая о́бласть** күп халыҡлы өлкә, халыҡ тығыҙ ултырған өлкә.

ГУСТОТА́ *ж.* 1. ҡуйылыҡ; **густота́ молока́** һөттөң ҡуйылығы; 2. йышлыҡ, ҡуйылыҡ; **густота́ дере́вьев** ағастарҙың йышлығы.

ГУСЫ́НЯ *ж.* инә ҡаҙ.

ГУСЬ *м.* ҡаҙ; ◇ **как с гу́ся вода́** ҡолағына ла элмәй, бар тип тә белмәй.

ГУСЬКО́М *нареч.* бер-бер артлы, теҙелешеп, аллы-артлы.

ГУСЯ́ТИНА *ж.* ҡаҙ ите.

ГУСЯ́ТНИК *м.* ҡаҙ ояһы.

ГУТАЛИ́Н *м.* гуталин (*күн аяҡ кейемдәре таҙарта торған май*).

ГУТТАПЕ́РЧА *ж.* гуттаперча (*каучук һымаҡ матдә*).

ГУТТАПЕ́РЧЕВЫЙ *прил.* гуттаперча; **гуттапе́рчевая игру́шка** гуттаперча уйынсыҡ.

ГУ́ЩА *ж.* 1. ултырма, төпрә, ҡуйырыҡ; **кофе́йная гу́ща** кофе төпрәһе; 2. (*чаща, дебри*) шырлыҡ, ҡуйы урман; 3. (*скопление людей, предметов*) иң ҡуйы урын; **вреза́ться в гу́щу толпы́** халыҡтың иң ҡуйы еренә барып инеү; ◇ **гада́ть на кофе́йной гу́ще** *см.* гада́ть.

ГЭС (**гидроэлектроста́нция**) ГЭС (гидроэлектр станцияһы).

ГЯУ́Р *м.* кафыр.

Д

ДА I *частица* 1. *утверд.* эйе; **все пришли́? —Да** барыһы ла килдеме? — Эйе; 2. *вопр.* =мы (=ме, =мо, =мө) (икән); шулаймы ни, шулаймы, улаймы ни; **он уе́хал.— Да?** Ул китте.— Шулаймы ни?; 3. (*так, действительно, кстати, вот ещё*) эйе, шулай шул; әй; **да, хоро́шие тепе́рь времена́** шулай, заманалар хәҙер әйбәт; **да, ещё одна́ но́вость!** эй, тағы ла бер яңылыҡ бар икән!; 4. *в сочет. с гл. 3 л. наст. и буд. вр. употр. в знач.* «*пусть*» =һын (=һен); **да здра́вствует Коммунисти́ческая па́ртия Сове́тского Сою́за!** йәшәһен Советтәр Союзы Коммунистәр партияһы!; 5. *усил.* ҡуй, ҡуй әле, ҡуйсы; бит, бит инде; =сы (=се), =сы (=се) инде; **да не мо́жет быть!** ҡуй, (улай) булмаҫ!; **да ну́?** ҡуйсы?, кит әле?; **да ну́ его́!** ҡуйсы шуны!, ҡуй әле шуны!; **что́-нибудь да оста́лось же** нәмә булһа ла ҡалғандыр бит инде; **да скажи́те же!** әйтегеҙсе!

ДА II *союз* 1. *соед.* һәм, менән, да, дә, ҙа, ҙә, ла, лә, та, тә; **он да я** ул да мин, ул һәм мин; 2. *присоед.* өҫтәүенә, шунын өҫтөнә, тағы ла, тағы, етмәһә, етмәһә тағы; **шёл я но́чью оди́н, да ещё ле́сом** төнөн бер үҙем бара инем, етмәһә тағы урман эсенән; 3. *противит.* ләкин, әммә, мәгәр; **он охо́тно сде́лал бы э́то, да у него́ нет вре́мени** ул быны бик эшләр ине, ләкин уның ваҡыты юҡ; ◇ **я ду́мал, ду́мал да и наду́мал** уйлай торғас, осона сыҡтым (*йәки* уйлап таптым); **смеётся, да и то́лько** көлөүҙән башҡаны белмәй; бер белгәне көлөү.

ДАВА́ТЬ *несов.* 1. *см.* **дать; дава́й кни́гу** китапты бир; 2. *повел.*: **дава́й(те)** *разг.* әйҙә(геҙ); **дава́йте посиди́м** әйҙәгеҙ ултырайыҡ; 3. *повел.* **дава́й(те)** *разг.* әйҙә, йә, йә әле, ҡана, ҡайҙа әле; **дава́й уходи́** ҡана кит әле; ◇ **я дава́й крича́ть** мин әй ҡысҡырырға тотондом; **он дава́й бежа́ть** ул әй йүгерергә тотондо.

ДАВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **да́ться** 1, 3; 2. *страд. к* **дава́ть** (*см.* **дать** 1—4).

ДАВИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что, на кого-что, прям. и перен.* баҫыу; **снег да́вит на кры́шу** ҡар түбәне баҫа; **тоска́ да́вит ду́шу** хәсрәт баҫа; 2. *что* (*жать, выжимать*) һығыу, иҙеү; **дави́ть я́годы** еләк һығыу (*йәки* иҙеү); 3. *кого, разг.* (*душить*) быуыу, быуып үлтереү; **лиса́ да́вит кур** төлкө тауыҡтарҙы быуа; 4. *что* (*стискивать, сжимать*) ҡыҫыу, һығыу; **сапо́г да́вит но́гу** итек аяҡты ҡыҫа; 5. *безл.* (*о чувстве боли*) ҡыҫыу, ҡыҫылыу; **мне да́вит грудь** минең күкрәгем ҡыҫа; 6. *что* (*расплющивая, уничтожать*) тапау, тапап үлтереү; һытыу, һытып үлтереү.

ДАВИ́ТЬСЯ *несов.* 1. *чем* төйөлөү, тамаҡҡа тороу (*йәки* ултырыу); 2. (*задыхаться от приступа кашля, смеха и т. д.*) быуылыу; **дави́ться от сме́ха** быуылып көлөү.

ДА́ВКА *ж. разг.* этеш, этеш-төртөш; **у вхо́да в зда́ние начала́сь да́вка** йорт ишеге алдында этеш-төртөш башланды.

ДАВЛЕ́НИЕ *с.* 1. *см.* **дави́ть** 1, 4, 5; 2. баҫым; **атмосфе́рное давле́ние** атмосфера